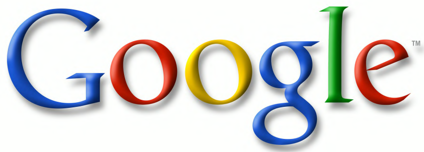

NEDERLAND EN ZUID-AFRIKA,

De verhouding na den oorlog.

DOOR

H. DOEFF.

Uitgegeven door de Nederlandsch Zuid-Afrikaansche Vereeniging
Afdeeling Amsterdam. — 1903.

HOOVER
LIBRARY
STANFORD LIBRARIES

NEDERLAND EN ZUID-AFRIKA.

NEDERLAND EN ZUID-AFRIKA,

De verhouding na den oorlog.

DOOR

H. DOEFF.

Uitgegeven door de Nederlandsch Zuid-Afrikaansche Vereeniging
Afdeeling Amsterdam. — 1903.

AMSTERDAM, Augustus 1903.

In de maand Juni jl. kwam in *De Nieuwe Courant* onder het hoofd „Nederland en Zuid-Afrika" een reeks artikelen voor, gebaseerd op gesprekken door den schrijver gevoerd met een aantal personen in ons land, staatslieden, geleerden, mannen van zaken, die gerekend kunnen worden tot onze mannen van beteekenis te behooren.

Blijkens zijne aan die artikelen toegevoegde voorrede [1]) lag het in 's schrijvers bedoeling de verhouding, waarin Nederland na den oorlog tot Zuid-Afrika is komen te staan, uiteen te zetten en zooveel mogelijk de gedragslijn, welke wij Nederlanders ons in deze tijden van overgang moeten stellen, te bepalen; in welk nuttig en zoozeer noodzakelijk werk hij, volgens onze meening, naar eisch geslaagd is.

Van oordeel zijnde, dat het van belang is voor het doel dezer Vereeniging, dat door velen in den lande en in de eerste plaats door haar leden van deze artikelen zou worden kennis genomen, hebben wij ons gewend tot de Redactie van *De Nieuwe Courant* met het verzoek of zij ons wilde veroorloven die stukken gezamenlijk uit te geven.

Wij zijn der Redactie zeer verplicht, dat zij ons daartoe toestemming heeft verleend.

Het Hoofdbestuur onzer Vereeniging vonden wij bereid een deel der kosten van de uitgave te dragen.

1) Als voor deze brochure minder toepasselijk, hier weggelaten.

Wij hebben thans het genoegen U hierbij bedoelde artikelen ter kennisneming aan te bieden, doch willen hiertoe niet overgaan zonder een woord van bijzonderen dank en groote waardeering aan den schrijver daarvan, den Heer H. DOEFF, lid der Redactie van *De Nieuwe Courant.*

Nederlandsch Zuid-Afrikaansche Vereeniging,
Afdeeling Amsterdam.

E. J. EVERWIJN LANGE JR.,
Voorzitter.

AUG. KALFF AZN.,
Secretaris.

INHOUD.

I.

Opbouw.

Boven eenig ander tijdperk van de afgeloopen halve eeuw is dat der jongste drie jaren voor Nederland belangrijk en merkwaardig te noemen. In die jaren toch heeft het dingen zien gebeuren, gevoelens leeren kennen, waaraan het sedert lang ontwend was geraakt. Het heeft een — bijna — direct belang gehad bij een grooten oorlog en hartstochtelijk met de strijders medegeleefd; zijn belangen zijn in conflict gekomen met die eener groote mogendheid; het is door de macht der omstandigheden uit zijn vergeten hoek gesleept en weder tot het besef geroepen zijner internationale positie; het heeft de oogen van Europa op zich gevestigd gezien en is herinnerd aan de mannelijke deugden, welke zijn stam kenmerken; het heeft een groot onrecht zien gebeuren zonder het te kunnen verhoeden en aan zijn stoffelijke belangen is een zware slag toegebracht. Diep door alle lagen van het Nederlandsche volk heen, is een schok gevaren, en nog trillen de gemoederen na van de opeenvolgende gewaarwordingen: verontwaardiging, trots, medelijden, teleurstelling.

Hoe nu?

De oorlog is gedaan. Het onrecht heeft gezegevierd. Onze rechtmatige belangen liggen vertrapt. Hoe moeten wij ons nu houden? Wat staat ons te doen? Hoe te denken? Hoe te handelen? Deze vragen dringen zich aan ons op.

Misschien, kan men zeggen, is het maar beter in het geheel niet te denken, en volstrekt niet te handelen. Misschien is het beter te vergeten — den oorlog, en al hetgeen er mede in verband staat eenvoudig als een soort dramatische voorstelling te beschouwen, die wij bijgewoond hebben, en na afloop waarvan men kan opstaan om zich even de oogen af te vegen en er verder niet meer aan te denken.

Maar kàn dat, màg dat? Zijn al die heilige verontwaardiging, dat gekrenkte rechtsgevoel, die bewondering, die geestdrift zóó weinig diep geweest, dat zij verdwijnen konden zonder eenig spoor na te laten? Was dit alles comediespel, of uiting van dwaze overgevoeligheid?

En onze stoffelijke belangen in Afrika dan, waren die niet reëel?

Moeten wij vergeten en toelaten? Oppervlakkig, zwak en harteloos?

Of erger nog — moeten wij, ziende en begrijpende, berusten in die onverschilligheid; de gevoelens die ons vervoerden, de belangen die wij zoo hoog stelden, voor iets dwaas' uitmaken, iets schadelijks zelfs, waarvoor een bezadigd politicus eigenlijk de schouders moet ophalen? Overwegende, dat wij Hollanders maar ellendige zwakkelingen zijn, wien het met hun heiligste gevoelens toch geen ernst is en dat wij toch niet in staat zijn voor onze belangen op te komen?

Moet — om kort te gaan — de nauwelijks ontvlamde geestdrift worden gedoofd, het nu eerst door den oorlog tot bewustzijn gekomen besef van Afrika's beteekenis voor Nederland, worden gesmoord?

Moet het volk leeren dadelijk op te geven, zoodra een tegenslag komt?

Van dit alles mag niets gebeuren. Wil een volk wat zijn, dan moet het ook het hoogste van zichzelf denken. Zijn verontwaardiging achte het werkelijk heilig, zijn gevoelens werkelijk groot, zijn belangen waard tot het uiterste te worden verdedigd.

Zulk een gevoelsmoment is een parel, die als een schat te bewaren en te prijzen is. En Nederlands belangen nemen toe — nooit af.

Daarom zeggen wij dan ook niet: Nederland heeft bij den oorlog verloren, maar het heeft er bij gewonnen. Het fortuin van Nederland is door den oorlog vergroot. Heeft het in het eene opzicht verloren, in het andere heeft het rijkelijk gewonnen.

Voor een volk, dat een volk wil zijn, kan alles tot vermeerdering van het nationaal bezit strekken: rampen zijn het lessen, slagen prikkelen zijn trots, bezwaren stalen zijn moed; schande geeft het dorst naar eer; recht bekampt het zich uit onrecht — een nederlaag doet het begrijpen wat een zegepraal is.

Daaraan toetst men de beteekenis van een volk: wat het doet wanneer een tegenslag het treft.

Nederlands kapitaal is vergroot — maar zijn wij daardoor rijker geworden? Het zal afhangen van de wijze, waarop wij dat kapitaal besteden.

Wij staan voor een onbeheerde nalatenschap van herinneringen, gevoelens, lessen, vooruitzichten, voornemens; een onbeheerden, onberedderden, verwarden boedel; een chaos, en daarin moet in de eerste plaats orde worden gebracht. Wij moeten de balans opmaken: zóóveel op de verlies-, zóóveel op de winstrekening. En dan dient beslist hoe de winst te besteden.

Hebben wij ons overtuigd van den aard en den omvang der middelen, welke ons ten dienste staan; hebben wij aan alle factoren, waaruit ons fortuin is opgebouwd: gevoelens, herinneringen, gewonnen energieën, de juiste plaats toegewezen, of ze op de voordeeligste wijze uitgezet, dan eerst zullen wij vasten grond onder onze voeten hebben gebracht, om den gestoorden arbeid voor onze zaak te kunnen hervatten.

Een zware nederlaag hebben wij geleden, maar het ligt aan ons of ze definitief zal zijn dan niet. Voor het behoud der onafhankelijkheid van de beide Afrikaansche republieken hebben wij geijverd, met gedachten of woorden, in enkele gevallen met daden. Wij deden het, omdat ons gevoel ons drong en wij beseften — veelal slechts intuïtief — dat het in ons belang was.

Die strijd is verloren. Maar het doel, dat wij er ons bij stelden, was niet het einddoel. De strijd om de onafhankelijkheid der republieken, om hun goed recht, was slechts een fase van een anderen veel grooteren strijd, waaraan geen KITCHENER een einde maken kan, en waaraan de strijd in Zuid-Afrika voor ons zijn beteekenis ontleende. Den goeden, grooten strijd bedoelen wij, dien het leven van iederen dag medebrengt; dien wij altijd blijven doorvechten, met de middelen, welke inzicht en karakter aangeven als de ware en beste. Den strijd voor den algemeenen vooruitgang van het menschdom; den strijd voor het Nederlandsche staatsbelang; den strijd om een rijk, menschwaardig bestaan te winnen voor ons zelf, onze landgenooten

en nakomelingen. Of zoo men het anders wil zien uitgedrukt: voor het recht, voor het vaderland, voor de zakelijke belangen.

Uit die drie factoren is onze zaak samengesteld. En in den strijd daarvoor leggen wij nooit de wapens neder.

Het belang van *die* zaak nu, noopt ons het oog te blijven slaan op Zuid-Afrika, al is het oogenschijnlijk voor ons verloren.

Willen wij echter als goede Nederlanders, als goede wereldburgers, de taak, die op ons rust, behoorlijk vervullen, dan moeten wij in den strijd geheel andere stellingen innemen, geheel andere wapens bezigen.

De strijd tegen Engeland is gedaan. Wij hebben ons te keeren noch tegen de Engelschen, noch zelfs tegen hun politiek. Vreedzaam hebben wij ons een plaats te veroveren in Zuid-Afrika, met eerbiediging van de Engelsche wetten; eene plaats, welke de Engelschen aan niemand kunnen weigeren, zonder aan de beginselen, waarop hun rijk rust, ontrouw te worden.

En den strijd moeten wij keeren tegen ons zelf. Om te bestrijden den geest van lamlendigheid, die onze grootste vijand is; om vooroordeelen uit te roeien, die onze bewegingen belemmeren; ook om gevoelens die ons dierbaar waren geworden, te bedwingen, hun de juiste plaats aan te wijzen.

Moed hebben wij daartoe noodig; beleid; maar vooral vertrouwen en geloof.

Vertrouwen in onze zaak en in ons zelf. Geloof in de heilige beginselen, welke de wereld regeeren, hoe zij ook naar gelang van ontwikkeling en standpunt worden uitgelegd of uitgesproken.

Geloof stelt de Afrikaanders in staat zich in de nederlaag grooter nog te toonen dan gedurende hun heldenstrijd, de Engelsche overheersching te aanvaarden, wel wetende, dat aan het recht niet zal worden te kort gedaan.

Zulk een geloof moet ook het onze zijn.

Wanneer Nederland thans doet, wat het doen moet, dan kan het naast de bevordering der eigen economische zaak een schoone en groote rol spelen in een aangelegenheid van wereldbelang. Zijn invloed kan het doen gelden — gelijk het reeds deed — op de Afrikaanders om de pacificatie van Z.-Afrika te bespoedigen.

Wat, Engeland helpen?

Ja, Engeland helpen; zijn belang is hier gelijk met het onze en met dat van Afrika. Is het ons ernst met onze zaak, dan moeten wij hiervoor niet terugdeinzen.

Moed is hier noodig, zedelijke moed.

Niet enkel is het zaak te redden, wat te redden is, maar vooral — het zal hierna worden aangetoond — iets groots op te bouwen, waardoor de toekomst van ons vaderland zal zijn gewaarborgd.

Wij zelf zien het niet genoegzaam in; het nageslacht zal het eerst ten volle kunnen beseffen, wat deze oorlog voor Nederland is geweest.

En wat zal zijn oordeel zijn over de Nederlanders, tijdgenooten van dien oorlog, verantwoordelijk voor de toekomst, tegenover natie en nageslacht? Zal het over ons spreken om te roemen of te laken? Zal het van uit de laagte, waarin het door onze schuld verzonk, de vuist naar ons ballend, zeggen:

„De mannen (!) van 1903 dragen de schuld.... Zwak, lafhartig, cynisch en kortzichtig! Op het oogenblik, dat Nederland handelen moest — en kon — hebben zij, in alles half, ten deele niet begrepen, en ten deele niet gedurfd!"

Of zullen zij, van de hoogte, waartoe zij op onze schouders klommen, ons kunnen roemen als zijnde geweest goede bouwmeesters van ons volk?

Bouwmeesters en bouwstof te gelijk, zijn wij het, die het gebouw der toekomst uit onze daden optrekken.

Wij leven in een tijdsgewricht. Van dit moment is alles te maken.

Zijn wij bij het einde van onze geschiedenis aangekomen, of staan wij aan het begin?

Van *ons* hangt dat af.

II.

Voor anker.

Zoolang de oorlog duurde, hebben wij op ons gevoel gedreven. CHAMBERLAIN'S en MILNER'S politiek, de listige en tevens onbeschaamde wijze, waarop zij den oorlog voorbereidden, de wreede methoden in den oorlog gevolgd, het herhaald schenden van het volkenrecht hebben op de gansche wereld, maar het meest wel op Nederland indruk gemaakt.

Het kleine volk, ons Nederlanders verwant, door ons — terecht of ten onrechte — als het toonbeeld van mannelijke deugden beschouwd, werd door een reuzenstaat aangerand, als een roover het zou doen, uit hebzucht, en mishandeld, vertrapt, omdat het datgene, wat allen, die Gods licht waard zijn, het hoogst schatten: zijn onafhankelijkheid, niet opgeven wilde. Hoog wies daarom de stroom van gevoel in Nederland. Wij leerden haten zoo fel als slechts zelden tusschen duinen en heide was gehaat. En dien haat uitten wij gelijk wij konden: deze in woorden en gene in daden... in woorden vooral, wie zal het ons euvel duiden? Wij konden niet anders.

Verkeerd was dat niet. Wanneer men gruwzaam onrecht ziet gebeuren, spreekt eerst het gevoel en pas daarna het verstand. Dan zet men zich niet tot kalm overwegen of redeneeren. Dan past het te handelen, naar de ter beschikking staande middelen, gelijk het gevoel ingeeft. Slaan of anders schreeuwen.

Zoo behoort het en daarin ziet men het bewijs, dat een volk een hart heeft en dat het leeft.

Nederland heeft gedurende den oorlog getoond, dat het een hart bezit. De uitingen van dat hart zijn misschien niet altijd verstandig geweest, maar dankbaar zijn wij er voor, dat wij het zoo luid hebben voelen kloppen.

Lang mag echter het hart niet aan het woord blijven. Is de misdaad voltooid, het onrecht voltrokken, baat geen handtoesteken, geen hulpgeroep meer, heeft de geschiedenis — zij

het ook volgens het recht van den sterkste — haar oordeel uitgesproken, dan moet het gevoel terugtreden, dan behoort het met gepasten eerbied te worden teruggeleid naar de hooggeëerde, zorgvuldig bewaakte plaats, waarop het recht heeft. Gevoel is teeder, en zeer licht ontstemmen zijn snaren. Het mag zich niet onbezonnen blootstellen, zich niet toonen daar, waar zijn plaats niet is.

Verstand trede dan op den voorgrond. Verstand, om te beoordeelen hoe de practische gevolgen van het bedreven onrecht te verhelpen zijn, om middelen te beramen hoe langs wettigen weg redres te verkrijgen.

De beste rechtspleging kan — om een voorbeeld te noemen — somtijds niet verhoeden, dat in een civiel proces aan een rechtvaardige zaak een ongunstig vonnis ten deel valt. Een goed burger heeft zich in zulk een geval neder te leggen bij de uitspraak, al is zij hem ook nog zoo nadeelig, al komt zij hem ook nog zoo onrechtvaardig voor. Maar vrij staat het hem — en als goed staatsburger is hij er zelfs toe verplicht — zich in te spannen om wijziging te verkrijgen van wetten, die zulk een onrecht mogelijk maken.

Zoo ook hier.

In den Zuidafrikaanschen oorlog ging het om groote beginselen en om groote belangen, niet enkel voor de betrokken republieken, maar voor alle volken. Het ging om het goed recht van een klein volk op een eigen, zelfstandig, onafhankelijk bestaan. Het recht van zulk een volk om, wanneer het wordt aangeklaagd en aangevallen door een groot volk, zijn zaak voor te leggen aan een volkeren-rechtbank in stede van het te onderwerpen aan de uitspraak van het zwaard, volgens geen andere wet dan die van den sterkste.

Lang hebben de republieken gekampt, en zóó krachtig, dat de hoop een poos lang gerechtvaardigd scheen, als zou de op zijn recht steunende zwakke ditmaal den machtige te machtig zijn en dezen te verstaan worden gegeven, dat het zelfs voor de zeer sterken veiliger is niet op eigen krachten te bouwen, maar arbitrage boven oorlog te verkiezen. Lang is alzoo de hoop blijven leven, dat ons rechtsgevoel zou bevredigd worden, onze idealen zouden worden bereikt.

Maar het heeft niet mogen zijn. Diep en op tal van wijzen zijn wij teleurgesteld. Onze kampvechters zijn geslagen. Zij, van wier rechtsgevoel steun verwacht werd, bleven toezien. Bitter gevoelen wij de hardheid, de schijnbare onrechtvaardigheid van het lot. Fel komt in ons op de verontwaardiging over de houding van hen, die wij niet lang geleden voor de beginselen van het volkenrecht en van arbitrage hadden zien opkomen, van die groote mogendheden, beide in Europa en Amerika, die na de groote woorden op het congres te 's-Gravenhage gebruikt, het alles toelieten en zwegen. Diep is ons vertrouwen in hun rechtvaardigheidszin geschokt.

Onmachtig staan wij tegenover al dat kwaad. Als tegenover een berg staan wij, dien wij zouden moeten omverwerpen. En wij zien in hoe machteloos wij zijn.

Neen, er is voorloopig niets aan te doen.

Niets dan na die bittere teleurstellingen de noodzakelijk bij ons opkomende kleinmoedigheid te bestrijden, 't geloof in de groote beginselen waarop wij bouwden, te bevestigen en onze gekwetste gevoelens te redden uit den strijd, ze te bergen in het binnenste heiligdom onzer ziel.

De directe strijd om die ideale goederen, gelijk hij in Afrika gestreden werd, is verloren. Laat ons hetgeen er ons van overbleef wegdragen van het slagveld en ze koesteren bij ons, in ons vrij land totdat hun tijd zal gekomen zijn.

Langs andere paden zal het doel worden bereikt.

De rechtsquaestie ten opzichte van Zuid-Afrika hebben wij te laten rusten. Maar andere redenen bestaan er voor ons om onze aandacht op Zuid-Afrika gevestigd te houden. Wij hebben er zakelijke belangen en deze is het ons veroorloofd met alle gepaste middelen te verdedigen en te bevorderen.

Is ons geloof meer dan een louter woord, dan zal het rechtsgevoel ook in dezen vorm van den levensstrijd onze daden blijven besturen, ons doen aanstevenen op hetzelfde groote doel. Van ons binnenste heiligdom uit zal ons gevoel, ongemerkt, ons leiden, zal het ons, zal het onze daden tot de werktuigen maken om het hooge rechtsideaal te bereiken.

Gelijk de zwaartekracht zich op ieder lichaam hier op aarde doet gevoelen, zoo beheerscht het rechtsbegrip ook de daden

der menschen. Wat tegen de wetten der zwaartekracht geschiedt, is òf onzinnig, òf foutief. Zoo ook, wat tegen het recht geschiedt. Ten slotte krijgt de zwaartekracht toch gelijk, overwint het recht.

Dit is geloof.

Zich in te spannen om de zwaartekracht beter te doen werken, om den loop van het wereldrecht te verbeteren is waanwijs, overbodig, verspilling van krachten. De wetten der rechtvaardigheid te volgen, gelijk ons hart, ons gevoel en ons verstand ze ons aanwijzen, dàt moeten wij doen.

Laat ons daarom werken, staatkundig handelen, zaken doen, naar de beginselen van recht en billijkheid, om goede eenvoudige doeleinden te bereiken, dat is het beste middel om tot het — langs directen weg niet bereikbare — ideaal te geraken.

Met andere worden: Niet het toegeven aan ons gekrenkt rechtsgevoel, het met alle middelen aanstoken van agitatie kan op het oogenblik de zaak van het recht in Afrika bevorderen. Neen, deze weg is ons aangewezen: de rechtmatige belangen, die wij er bezitten, van welken aard ook, te behartigen volgens de wetten van het recht, waarop wij ons beroepen.

Ons gevoel laten wij daarbij vastgeankerd liggen in het geloof.

Het geloof, dat den helden van den oorlog de kracht geeft thans te berusten en stil te arbeiden voor de opheffing van hun vaderland, het geloof dat voor velen onzer een anderen vorm aanneemt, maar dat voor allen toch beteekent een vast vertrouwen in de eindoverwinning — al is het ook in het verre nageslacht — van hen, die het recht, het goede zoeken.

III.

Wederzijdsch belang.

Meer dan eenig ander land ter wereld heeft Nederland reden bijzonder innige betrekkingen te onderhouden met Z.-Afrika.

Engelands handel voorzeker, de groote kapitalen door zijn onderdanen in Z.-Afrika uitgezet, het aantal kolonisten van Engelschen bloede, die er zich hebben nedergelaten, geven het redenen te over er zijn aandacht op gevestigd te houden; maar desondanks is Z.-Afrika voor Engeland op verre na niet van zulk een overwegend belang als voor ons.

Voor Engeland beteekent de heerschappij over Z.-Afrika niet veel meer dan die over een andere zijner groote koloniën — eigenlijk zelfs minder. Vooral uit zucht naar grootheid wenscht Engeland de hand op Z.-Afrika te blijven houden; veel meer dan om redenen van werkelijk belang. De wenschelijkheid van het bezit van een strategisch punt aan de kust of een kolenstation daargelaten, zou Engeland, zonder zichzelven bijzonder te schaden, Z.-Afrika kunnen loslaten — wanneer de handels- en andere belangen van zijn onderdanen slechts voldoende gewaarborgd bleven. Kolonisatie-terrein heeft Engeland genoeg; meer en beter dan Z.-Afrika kan opleveren. De geheele wereld staat voor Britsche emigranten open.

Voor de Hollanders nu is dit niet het geval — tenminste niet, wanneer zij, uit het land gaande, van hun taal en volksaard geen afstand willen doen. Enkel in Z.-Afrika konden zij tot dusver een plek vinden, waar zij, Holland hebbende verlaten, toch Hollanders konden blijven [1].

En daarom, meer dan om welke andere reden ook, is Z.-Afrika voor ons van zóó groot belang — van grooter belang dan voor

---

[1]) Indië, hoe belangrijk ook voor Nederland, is door zijn klimaat als kolonisatieterrein voor Europeanen niet geschikt.

Engeland — en is het zoo bijzonder gewichtig, dat wij de betrekkingen tot dat land onderhouden en ons beijveren ze zoo innig mogelijk te doen worden.

Z.-Afrika hebben wij noodig — als vrije lucht noodig is voor wie zijn tijd in een dompig overvol lokaal moet doorbrengen. Een levensbelang is het voor ons, dat wij de ramen kunnen openzetten om de vrije lucht op te vangen, dat onze kinderen naar buiten kunnen stormen om in de vrije lucht krachten en gezondheid op te doen.

De vrije lucht voor ons alléén te hebben wenschen wij niet — alleen dit: ramen en deuren open!

Het groote belang, het belang bij uitnemendheid voor Nederland, is Nederlandsch te blijven.

Gedurende het grootste gedeelte van de afgeloopen eeuw is de zorg daarvoor den Nederlanders niet moeilijk gevallen. Als een kleine planeet tusschen de grootere, volbracht ons land veilig zijn baan tusschen die der groote mogendheden, zóó veilig zelfs en zóó ongestoord, dat het op den duur den schijn kreeg, alsof die banen door de natuur waren vastgesteld en zij elkander nimmer zouden kunnen raken. Dwaas zou het echter zijn te meenen, dat die toestand altoos zal kunnen voortduren. De mogelijkheid van groote cataclysmen, van verovering of geweldpleging daargelaten, beginnen invloeden te dreigen, waarvan de beteekenis niet te miskennen valt. Groote volken concentreeren zich al meer en meer, en benemen den kleineren gaandeweg alle kansen op ontwikkeling, zelfs trachtende door geweld of list hen aan zich te assimileeren. De tijd voor de kleine en zwakke volken is voorbij: op den duur kunnen zij het niet tegen de grootere uithouden, physiek noch intellectueel.

Aan die invloeden moet Nederland zorg dragen te ontkomen.

De Nederlanders zijn een klein volk, dat een belangrijke rol in de beschavings-geschiedenis heeft gespeeld. Het aantal groote mannen, dat het op elk gebied voortbracht is, in betrekking tot zijn zielenaantal, buitengewoon groot, terwijl het gemiddeld peil zijner ontwikkeling hoog staat. Daardoor en door zijn geschiedenis bekleedt het een bijzondere plaats in de

wereld en heeft het zich het recht op afzonderlijk bestaan verworven.

Wel zou, voor het geval dat Nederland werd ingelijfd, of zijn bevolking door assimileerende invloeden aan een andere werd gelijk gemaakt, deze plek grond naar rato een zeker aantal groote mannen blijven voortbrengen, maar als volk zou de Nederlandsche natie haar kleur en beteekenis hebben verloren — hetgeen een ramp zou zijn èn voor ons nageslacht èn voor de gansche gemeenschap der volken.

Daarom rust op Nederland de plicht — tegenover zichzelf en tegenover de wereldgemeenschap — om zijn onafhankelijkheid te handhaven niet alleen, maar ook zijn volksaard voor assimilatie te vrijwaren.

Die plicht zal het dan ook vervullen.

Door geen volk ter wereld zal Nederland zich laten assimileeren, zich van zijn onafhankelijkheid, zijn volkskarakter, zijn taal laten berooven. De andere volken nog zoo hoog stellend, zouden wij Hollanders niet anders dan Hollanders willen zijn. Wij zijn trotsch op ons land, onze geschiedenis, onze taal. Goed of slecht, ons volkskarakter is ons dierbaar. Onze geschiedenis heeft ons gevormd, door alle wisselingen van het lot, tot hetgeen wij zijn en wij willen die geschiedenis voortzetten. Ons land Hollandsch te doen blijven, onze kinderen Hollandsch te doen zijn, dat willen wij, daarheen richt zich onze staatkunde, dat is ons algemeen belang als volk.

Wil Nederland blijven wat het is: een zelfstandige eenheid tusschen de volkengroepen, dan moet het zijn positie versterken en verbeteren — versterken, inwendig; verbeteren naar buitenaf, maar zonder daarom aan de belangen van anderen te schaden. Deswege heeft het zorg te dragen voor twee dingen:

1°. Voor de verdere ontwikkeling van zijn volkskarakter langs historische lijn.

2°. Voor een aan zijn behoeften en middelen en bij zijn internationale positie passende expansie.

Het Nederlandsche volk moet zich ontwikkelen, zoowel extensief als intensief. Zooveel mogelijk moeten zijn kinderen

blijven bij den ouden Nederlandschen stam en toch is het dringend noodig, dat zij uitvliegen, heel ver heen. En zoo moeten zij, wannéér zij uitvliegen; een lootje medenemen van dien stam en het overplanten in het vreemde land. Of waar zulk een lootje reeds tot een boom mocht opgeschoten zijn, daar moeten zij er zich om heen verzamelen.

Ons volk heeft voor zijn ontwikkeling ruimte noodig. Speelruimte voor zijn zonen; de verdieping is te laag, zij groeien hier krom. Zij moeten er op uit, de wereld in. Maar buiten gekomen is de kans groot, dat zij niet zullen terugkeeren, buitenlanders zullen worden; de lootjes, die zij mochten medegenomen hebben, schieten geen wortel in den vreemden grond, verwelken en sterven. Voor de Nederlandsche gemeenschap gaan zij verloren.

Engelschen behoeven voor zoo iets niet te vreezen. Voelt een Engelschman behoefte te ontkomen aan de benauwde toestanden in het moederland, trekt hij uit, dan vindt hij in elk werelddeel, waar hij zich mocht gaan vestigen, een jonge boom opgeschoten, loot van den ouden stam, schaduwgevend, een verzamelplaats.

Een Engelschman blijft overal Engelschman. Voor Engeland, toegerust als het is met zijn koloniën, behoeft overbevolking dan ook geen zorg te baren. Integendeel, het mag vermeerdering van bevolking begroeten als vergrooting van zijn rijkdom, van zijn kapitaal, dat het winstgevend in zijn onderhoorigheden uitzet. Lieden, die in Engeland een kwijnend of behoeftig leven zouden hebben geleid, gaan uit naar Canada, naar Australië, naar N.-Zeeland en worden daar gelukkige rijken, stamvaders van volken. En daarbij, hoewel voor hun nieuw land als voor een vaderland voelend, blijft hun hart week voor het oude Engeland; één van taal, met gemeenschappelijke herinneringen helpen zij over de geheele wereld een reeks krachtige jonge staten vormen, die aan het moederland kracht ontleenen en het hunnerzijds steunen.

Ook Nederlanders gaan uit om hun lot te verbeteren en ze slagen dikwijls; maar hoezeer zij ook aanvankelijk, en soms zelfs ook na langdurig verblijf in den vreemde hun sympathieën voor Nederland mogen blijven behouden, toch worden zij onder

den invloed der volkomen vreemde omgeving vreemdelingen en hun kinderen kennen veelal het gebruik der Nederlandsche taal niet meer. Emigratie van Nederlanders beteekent daarom voor het moederland verlies van bevolkingskapitaal. Zij kan onder zekere omstandigheden een betrekkelijk heilzame werking hebben, gelijk een aderlating bij sommige ziekten — maar het aftappen van bloed, het uitwijken van landskinderen beteekent toch verzwakking, verlies.

En Nederland heeft zijn bevolkingskapitaal meer noodig dan andere, grootere natiën. Klein in getal, kan de Nederlandsche gemeenschap zijn kinderen niet missen. Is er nu een plaats ter wereld te vinden waar Nederlanders zich kunnen vestigen, zonder dat die emigratie de beteekenis van verlies draagt dan is die plek voor Nederland van onschatbare waarde. Daarheen kan het dan de expansie richten, welke het voor zijn ontwikkeling, voor het behoud van zijn zelfstandigheid als natie, zoozeer behoeft.

In Zuid-Afrika nu had Nederland, na lang weifelen en tasten, zulk een plek herkend. Daar had men een land, waar een loot van den Nederlandschen stam wortel geschoten had, waar een volk woonde, dat dezelfde taal sprak en ondanks vervreemdende invloeden nog steeds zekere voorliefde voor Nederland toonde. Daar was een land, waar de Nederlandsche emigrant zich kon vestigen, zonder van zijn aard en taal afstand te doen, een land, waar hij een kern vond waarbij hij zich kon aansluiten, van gelijken, zooal eenigszins gewijzigden aard als hij, een land, dat, indien het slechts zijn vrije ontwikkeling werd gelaten, beloofde — de politieke verhoudingen buiten rekening latende — een Nederlandsch Canada te zullen worden.

Daar vond de ongeletterde Nederlander het eenige land ter wereld, waar hij, de zonder bijzondere kennis toegeruste, zich kon nederzetten en zich onmiddellijk verstaanbaar maken bij zijn nieuwe buren, een land, waar de overheid Hollandsch sprak, 's lands instellingen begrijpelijk voor hem waren. Daar kon de Nederlandsche handel een débouché vinden, misschien niet zóó ruim als sommigen wel eens hebben gemeend, maar toch van beteekenis, al ware het alleen van wege den voorsprong, dien de overeenkomst van taal aan Nederlanders

boven lieden van andere natiën gaf. Daar werd een gebied gevonden, dat voor onze letterkunde kon gewonnen worden, waar duizenden, later misschien millioenen, zouden vragen naar boeken van Hollandsche schrijvers; waar ongetwijfeld schrijvers zouden opstaan, die de gemeenschappelijke letterkunde zouden verrijken.

Daar bovenal was een land, waar de Nederlandsche belangen beantwoord werden door een wederkeerig belang van dat land bij een Nederlandsche immigratie. Had Nederland Z.-Afrika noodig om uit zijn kleinheid te komen, Z.-Afrika had Nederland noodig — zooals de Engelsche koloniën haar moederland nog noodig hebben — als de schakel, die het aan Europa bindt, aan de geschiedenis, als den weg waarlangs het de wereldbeschaving kon opnemen zonder zijn eigenaardig karakter te verliezen, zonder in de Angelsaksische zee te verdrinken.

Een groote catastrofe heeft echter plaats gevonden. De voor Nederland gunstige kansen zijn gekeerd. De sterke dijken zijn voor de Angelsaksische vloedgolf te zwak gebleken en op het oogenblik heeft het den schijn alsof alles is verzwolgen.

Maar de vloedgolf zal zich terugtrekken, de grond, zoo noodig voor Nederlands expansie, zal weder droog komen — daaraan behoeft niet getwijfeld. Z.-Afrika's Hollandsche bevolking is te krachtig om de voor zijn ontwikkeling storende invloeden niet te boven te komen.

En voor Engelands macht en wil om ons te storen koesteren wij geen overdreven vrees, wetende, dat het die op den duur niet gebruiken zal tegen invloeden, die, vreedzaam werkend, niet tegen Engeland gekeerd, maar enkel gericht zijn op de bevordering van belangen, welke het zelve, krachtens zijn beste tradities, moet beamen.

Van dit besef toch moeten wij ons doordringen: Hoezeer ook gewenscht, is Zuid-Afrika's onafhankelijkheid voor de behoeften van Nederlands expansie geen onafwijsbaar vereischte. Een Hollandsch emigrant kan als Afrikaander en Britsch onderdaan bijna evengoed de Nederlandsche belangen, waarop wij hier het oog hebben, dienen als wanneer hij b.v. Transvaalsch

onderdaan ware geweest — wanneer hij zich tenminste kan aansluiten bij een volksgroep, die den Hollandschen aard en de Hollandsche taal bewaart. Een politiek karakter mag Nederlands expansie in geen geval hebben en bij geen volk ter aarde behoeft zij bezorgdheid te wekken.

Voor ons beteekent expansie niet anders dan verbreeding der sfeer, waar — onder welke vreemde vlag ook — onze taal wordt gesproken, onze zeden bewaard blijven, sympathie bestaat voor ons vreedzaam volk en waarmede een aanhoudend onderling verkeer mogelijk is, op intellectueel zoowel als op handelsgebied, om het stoffelijk zoowel als het zedelijk welzijn van beide gemeenschappen te bevorderen.

IV.

Engeland en Zuid-Afrika.

Van het begin tot het eind wordt Engelands optreden in Z.-Afrika door nagenoeg de geheele beschaafde wereld — en door Nederland in de eerste plaats — als misdadig veroordeeld. Geen zachter woord mag, om zijn handelingen te kenschetsen, worden gebruikt. Engeland heeft gezondigd tegen de beginselen van het volkenrecht, van de goede trouw, van de menschelijkheid en van de beschaving. Zoo luidt het bijkans eenstemmig oordeel der tijdgenooten.

En wij gelooven dat het een rechtvaardig oordeel is.

Tegengeworpen wordt soms, het is waar, dat het juist aan tijdgenooten niet past op het eindoordeel der geschiedenis vooruit te loopen, omdat uit het veronderstelde kwade soms het goede te voorschijn komt, en het wel gebeurt, dat hetgeen den tijdgenoot misdadig voorkwam en slecht, door het onbevooroordeeld nageslacht als uitnemend en heilbrengend wordt gezegend. En dat Engeland's ingrijpen, onwettig en ruw als het was, misschien in den te verwachten bloei van Z.-Afrika zijn rechtvaardiging zal vinden.

Het is mogelijk. Maar, menschen van onzen tijd, oordeelen wij niet naar de bevindingen der toekomst. Engelands daden hebben ons rechtvaardigheidsgevoel diep geschokt, en daarnaar richt zich ons oordeel. Wij kunnen niet anders doen dan laken, dan veroordeelen, dan onze uiterste verontwaardiging en weerzin te kennen geven. Daarvoor zijn wij goddank menschen. Tot dusver is in Nederland geen pen over het papier gegaan om Engelands gedrag te vergoêlijken en dat achten wij goed, daar beroemen wij ons op, dat moet zoo blijven, vinden wij.

Maar al zijn wij ook nog zoo vast in onze overtuiging omtrent Engelands schuld, toch is het onze plicht en ons be-

lang, de oogen wijd open te houden, niet alleen voor het slechte, maar ook voor het goede, dat het in Z.-Afrika tot stand heeft gebracht of nog tot stand zal brengen.

Z.-Afrika heeft, naast nameloos veel kwaads, aan Engeland ook zeer veel goeds te danken en zijn toekomst moet voor een groot deel door Engeland worden opgebouwd. Daartoe is Engeland in staat meenen wij en daartoe, hopen wij, heeft het ook den wil.

Alleen de politiek, de egoïstische, naar de belangen van zekere kringen gerichte, of door imperialistische ijdelheid ingegeven Britsche politiek — zooals zij zich ten opzichte van Z.-Afrika getoond heeft en soms nog toont — is verderfelijk te achten, niet de onmiddellijke invloed van persoon op persoon, door het krachtige, deugdzame, verlichte Engelsche volk geoefend. In ruime mate heeft die directe invloed er toe bijgedragen van Z.-Afrika te maken, hetgeen het thans is. En *dien* te schuwen ware duisterlingen-werk.

Voor Engelands politiek is zijn volk verantwoordelijk, gelijk ieder volk met ruime democratische instellingen voor de door zijn regeering gevolgde politiek verantwoordelijk mag — en moet — worden geacht. Te ver echter zou men gaan, wanneer men uit de ondeugdelijkheid der politiek tot de ondeugdelijkheid van het volk wilde besluiten.

Wat wij gedurende de laatste jaren met het Engelsche volk hebben zien gebeuren, is te wijten aan een ziekteproces — het bovendrijven van de elementen, de slechtste van het Britsche volkskarakter, waaruit Engelands buitenlandsche politiek voeding ontvangt. Imperialistische grootheidswaan, uitbreidingszucht, met daaraan gepaard gaande arrogantie hebben zich als kwade stoffen in het Engelsche volkslichaam opgehoopt en de scherpe prikkel van de gekwetste nationale ijdelheid heeft ze aan de oppervlakte doen komen. Een gruwzaam melaatsch voorkomen heeft Engeland gekregen. Met imperialistische blindheid geslagen heeft het geen oog voor zijn kwaal en stoft op de wonden, die der geheele wereld een ergernis zijn en een gevaar. Maar de ziekte is geneeslijk, zoo vertrouwen wij; slechts de buitenste huidweefsels zijn tijdelijk aangedaan en daaronder ademt het krachtige, overigens gezonde lichaam.

Wij zien angstig uit naar het oogenblik dier genezing en zullen ons er voor wachten het door onnoodige prikkeling achteruit te zetten.

Bij de Engelschen overtreffen de goede eigenschappen verre de slechte. Hoe inniger nu de aanraking tusschen twee volken wordt, des te meer zullen de hoofdeigenschappen van hun karakter op elkaar inwerken. En zijn die hoofdeigenschappen goed, dan zal hun invloed ook ten goede zijn. Zoo ook hier.

Engeland, dit mag men gerust gelooven, zal zich daarenboven terdege inspannen om aan Afrika zijn bloei terug te geven. Het heeft er redenen toe.

Ten eerste uit medegevoel en plichtsbesef. De Engelschen weten, dat op hen de verantwoordelijkheid rust voor het welzijn van de nieuwe Britsche onderdanen en daar zullen zij zich niet aan onttrekken.

Ten tweede: uit eigenbelang. Een arm land, met verbitterde bewoners is zoomin uit een politiek als uit een economisch oogpunt een wenschelijk bezit. Wel, daarentegen, een rijk land met tevreden inwoners.

Ten derde: Uit zucht om de afkeuring der geheele wereld, die het zijn afschuw en verontwaardiging in het gezicht wierp, te logenstraffen.

Die redenen moeten ons een waarborg zijn dat Engeland al hetgeen in zijn vermogen ligt om Afrika op te heffen, zal beproeven. En het beproeft het reeds. Geld stelt het beschikbaar en zijn staatslieden spannen zich in om een doeltreffende wijze te vinden teneinde het moeielijke herstellingswerk te doen slagen. CHAMBERLAIN heeft daartoe ernstige pogingen gedaan.

Ongetwijfeld zitten bij hem, zoowel als bij lord MILNER en andere machthebbenden, nog andere motieven voor, van engzelfzuchtigen, imperialistischen aard — maar desniettegenstaande en ondanks henzelf wellicht spreekt in hun daden de werkelijke drang van Engeland naar beschaving en voorspoed.

Maar niet enkel op herstel van het stoffelijk welvaren in de verwoeste landen is de aandacht der Britsche machtheb-

benden gericht. Nog een andere taak stellen zij zich. Van de inwoners willen zij goede Britsche onderdanen maken. Een taak, moeilijker bij verre dan de eerste, hoe omvangrijk zij ook wezen moge, wanneer daarbij wordt nagestreefd het vaste model dat een CHAMBERLAIN en een MILNER zich in het hoofd hebben gesteld; een taak echter gemakkelijk als geen, wanneer aan de Afrikaanders zelf wordt overgelaten te beslissen, hoe hun eigenaardige opvatting van dat Britsche Burgerschap behoort te zijn.

Engeland zal de pacificatie van Z.-Afrika kunnen tot stand brengen, zijn voorspoed in aanzienlijke mate bevorderen, zijn bevolking nopen rustig onder zijn vlag te blijven leven — wanneer het die bevolking de gelegenheid laat zich vrij te ontwikkelen en niet tracht met geweld of allerhande kunstmiddelen haar zijn stempel in te drukken, of haar taal uit te roeien.

Trouw hebben de Afrikaanders beloofd en zullen die houden, wanneer men hun de vrijheid laat, waarop zij recht hebben. Ringelooren laten zij zich niet.

Verschil moet hier worden gemaakt tusschen het Engeland, dat zich openbaart in de bestuursdaden van de politieke mannen van het oogenblik en het Engeland, waarvan de invloed zich geleidelijk doet gevoelen in het leven en streven van zijn koloniseerende landskinderen, van hen, die zich tusschen de Afrikaanders komen vestigen, 't zij in de steden, 't zij ook — al zijn deze minder talrijk — op het land.

Zal de invloed der Britsche bestuurders, de officieele dus, waarvan hierboven voornamelijk sprake is, gaandeweg afnemen, naarmate het zwaartepunt der Britsche politiek zich van Zuid-Afrika naar elders verplaatst en aan een eigen bestuur meer ruimte wordt gelaten, de invloed van Engelschman op Afrikaander zal zich altijd doen gelden, over tien jaar zoowel als nu.

En die invloed kan heilzaam zijn — wij merkten het reeds op. Van de Engelschen als personen kunnen de Afrikaanders veel afzien, veel leeren. Wanneer slechts hun gevoel van eigenwaarde hen behoedt voor een opgaan in het vreemde volk, hen doet beseffen, dat van een ander te leeren niet beteekent trachten op een ander te gelijken.

Een vraag komt zich thans aan ons stellen, aan ons, wier belangen in Zuid-Afrika zoo groot zijn. Zal Engeland niet uit den terugkeerenden, den volgens veler raming voorbeeldeloozen voorspoed die Z.-Afrika te wachten staat, voordeel trekken? en te veel naar onzen zin? Zal het niet van de bevrediging des lands gebruik maken om het met emigranten te overstroomen, het Hollandsch element te overvleugelen, langzaam te verstikken of te assimileeren?

Misschien. Dat het pogingen daartoe zal aanwenden, staat ontwijfelbaar vast — hoewel de kansen van blijvend slagen voor een Engelsche kolonisatie, naar het oordeel van bevoegde mannen, weinig gunstig staan.

Maar een dergelijke vrees mag ons, hoe het zij, niet van de wijs brengen, waar wij het als een eerste beginsel aannemen, dat het welzijn van Zuid-Afrika voor ons om zedelijke en zakelijke redenen een belang is. Voor deze keus staan wij toch: Of de pacificatie tegenwerken en dan sluit Engeland ons buiten, vergooien wij al onze kansen en doen wij iets moreel verkeerds. Of medehelpen — actief of minstens passief — dan dwingen wij Engeland de deuren van de gewezen republieken voor ons open te zetten en doen wij wat verheven en recht is.

Neutraal blijven kunnen wij natuurlijk ook, maar dan laten wij ons terugdringen tot den rang en het recht van vreemden.

Niet bang moeten wij zijn voor Engeland, niet bang voor het kwaad, dat het kan verrichten, maar *vooral* niet voor het goede, dat het kan doen.

Welke rol Engeland nog ten opzichte van Z.-Afrika vervullen zal — heilzaam of verderfelijk — vermogen wij niet na te gaan, en wij willen er niet naar raden. Enkel dit kunnen wij zeggen: Laat het af van de verderfelijke politiek der laatste jaren, keert het terug tot de beginselen, die het groot hebben gemaakt, dan kan die rol zegenrijk zijn. Blijft het echter op den ingeslagen weg voortgaan, ziet het niet af van de imperialistische ijdelheidspolitiek, die het doet treden op de harten van trotsche en krachtige volken, dan zal die rol treurig zijn.... en kort.

En thans een schijnbare paradox.

Het is in Engelands voordeel en niet in zijn nadeel, dat

Z.-Afrika Hollandsch blijve, van karakter en taal namelijk. Dat de band tusschen Nederland en Zuid-Afrika niet worde verbroken, dat Zuid-Afrika als expansie-terrein voor Nederland behouden blijve.

Volgens een der meest verdedigbare grondbeginselen der Engelsche politiek toch is het van overwegend belang voor Engelands internationale positie en veiligheid, dat Nederlands onafhankelijkheid worde gehandhaafd.

Geen vreemde mogendheid mag komen te heerschen tusschen Eems en Schelde en het is Engelandsch plicht er zooveel het kan toe bij te dragen de vreemde invloeden, die, langzaam doorsiepelend, van het Nederlandsche volk geleidelijk een aanhangsel eener groote Midden-Europeesche mogendheid zouden kunnen maken, tegen te houden en te weren. Hoe sterker nu de nationale elementen zich in Nederland uitspreken, hoe liever het Engeland moet zijn. En waar die nationale elementen, om zich beter te kunnen handhaven, nieuwe krachten zouden wenschen te zoeken in expansie, daar is het in Engelands welbegrepen eigenbelang hun de gelegenheid daartoe niet te ontnemen. Het fnuiken der Hollandsche expansie in Z.-Afrika, gelijk zij thans door de CHAMBERLAINS en MILNERS wordt ter hand genomen, is dan ook slechte politiek, een grove fout, berustend op dwaze, eng-nationalistische gevoelsmotieven en vooroordeelen — lijnrecht druischt zij in tegen Engelands belang.

V.

De Afrikaander Natie.

Geen Engelsch land mag Z.-Afrika worden — maar ook geen Hollandsch. Een Afrikaansch land moet het wezen, toebehoorend aan de Afrikaanders. „Afrika voor de Afrikaanders!" die leus moet ook de onze zijn.

Er zijn vele Engelschen — Engelschen in het moederland, Engelschen in de koloniën, — die zich Z.-Afrika niet kunnen voorstellen anders dan als een Engelsch land, door een Engelsche of verengelschte natie bewoond. Ook Nederlanders zijn er wel te vinden, wier ideaal het zou wezen een volkomen Hollandsch Z.-Afrika te zien ontstaan.

Maar het een nog het ander mag worden begeerd — is trouwens mogelijk.

Op Afrikaanschen bodem uit fusie van tal van oude rassen en onder den invloed van land, klimaat, omstandigheden, geschiedenis, een jong, fiksch ras, een nieuw ras te zien ontstaan, daarop moeten onze wenschen zijn gericht. Van geen verbastering of wijziging van natuurlijken volksaard willen wij weten. Van verhollandschte Engelschen zoo min als van verengelschte Hollanders. Iets beters dan zulke bastaardvormen heeft de wereld noodig.

En de natuur zal het zich scheppen, dat Afrikaansche ras, dat zij gebruiken wil om van het doode, donkere werelddeel een lichtend, levend organisme te maken van het wereldlichaam. Gelijk verschillende elementen zich onder bepaalde omstandigheden langs chemischen weg tot een volkomen eigenaardige verbinding kunnen vereenigen, zoo zullen ook de Hollandsche, Engelsche en andere nationale elementen zich verbinden, tot één Afrikaander natie van eigen karakter en kleur.

Dat die natie deugdelijk en krachtig zij, is in het belang van Engeland en van Nederland zoowel als van Z.-Afrika zelf.

Inderdaad is het een wereldbelang.

Dáárvoor werken de Afrikaanders; dat doel moeten de Engelschen voor oogen hebben en behooren ook wij ons te stellen, wanneer wij werkelijk meenen, dat Z.-Afrika beteekenis voor ons heeft.

Aan de vorming nu eener Afrikaander natie mag niet worden getwijfeld. Zij zal er komen — is er reeds. Zelfs CHAMBERLAIN was genoodzaakt haar te erkennen, haar recht van bestaan toe te wijzen, haar voorspoed toe te wenschen. Maar de groote vraag is nog altijd open en die is, of zij zich zal vervormen naar Britsch model, een hybridisch aanhangsel zal worden der Britsche natie — of zich vrij en zelfstandig zal ontwikkelen tot een volk met eigen karakter, eigen zeden, eigen taal.

De laatste mogelijkheid nu dient van ieder standpunt uit als de wenschelijke te worden beschouwd. Alleen van zulk een volk kan verwacht worden, dat het deugdelijk en krachtig zal zijn.

Wil echter een vrij en zelfstandig Afrikaander volk tot stand komen, dan is het noodig, dat het in zijn opgroei niet worde belemmerd, het de gelegenheid niet worde benomen zijn karakter tot ontwikkeling te brengen volgens de lijn die zijn geschiedenis aanwijst en met behoud van zijn kenmerkende eigenschappen.

En die voorwaarde sluit in zich deze andere: behoud en bevordering van het essentiëele Hollandsche in dat karakter.

Al is het te verwachten, dat allerlei invloeden nog wijzigend zullen inwerken aleer het Afrikaander volkskarakter zich definitief zal hebben gevormd, toch heeft de kern ervan zich reeds gezet. Voor de wereld bestaat reeds een Afrikaander natie en wel met onmiskenbaar Hollandsche trekken.

Sedert niet lang ongetwijfeld kan men zoo spreken, en de oorlog eerst is het geweest, die haar vorm heeft gegeven en leven heeft ingeblazen. Daarvòòr hadden de Boeren, de Afrikaanders, hun eigenaardigheden, maar nog geen eigen volkskarakter — inderdaad vormden zij vóór den oorlog nog geen volk. Eerst door de vreeselijke slagen van het lot werd dat volkskarakter uit zijn samenstellende deelen gevormd en gesmeed

tot wat het is. De oorlog heeft het doen worden, er zijn onuitwischbaren stempel op gedrukt, er neiging, richting aan gegeven.

Zoo ooit gebeurtenissen in het licht hebben gesteld, welke de karaktertrekken van een volk zijn, dan was dit wel, tijdens den oorlog, met de Boeren het geval. Hun wijsheid en hun dwaasheid, hun dapperheid en hun lafheid, hun geloof en hun kleinmoedigheid, zij staan uitgebeeld voor de tijdgenooten, voor nageslacht en historie. De wereld weet hoe Afrikaanders zijn. Goed of slecht, fraai of leelijk, hun karakter is voor alle tijden vastgesteld. Een model, waaraan kan worden verbeterd en gewijzigd, maar dat in hoofdtrekken zal blijven gelden. De Boeren, die vochten, hebben het karakter van hun natie geschapen. Op hen zal iedere Afrikaander knaap willen gelijken, naar hun voorbeeld en deugden zal het nageslacht zich richten.

En één ding valt hierbij op te merken: dat karakter heeft zich gevormd in den strijd met Engeland. Fel steekt het af tegen den Engelschen achtergrond. Als wit tegen zwart. En daar het Engelsche element in Z.-Afrika staat tegenover het Hollandsche — tot dusver ten minste — voelt het nieuwe, frische Afrikaander element zich evenveel tot het Hollandsche aangetrokken als van het Engelsche afgestooten.

Is dit theorie, de praktijk bewijst er de juistheid van. Waar vroeger, uit wangunst soms, en soms om de eigenaardige gebreken, die zich bij onze landgenooten in den vreemde ontwikkelen, de Hollanders waren gehaat, staan zij thans hoog in de achting en de gunst der Afrikaanders.

Toen de oorlog ten einde was, kwamen de generaals, alsof het van zelf sprak, het eerst naar Holland over; het was op Holland, dat zij het eerst een beroep deden om hulp ter opheffing van hun volk, voor de instandhouding van hun taal. Bestond vroeger onder de Hollandsche Afrikaanders neiging tot verengelsching, zoo is daarin thans verandering te bespeuren; in vele gezinnen, die tot dusver uitsluitend Engelsch spraken, is men na den oorlog tot het Hollandsch teruggekeerd. Zelfs toont zich de verwijdering eenerzijds, de toenadering anderzijds op overdreven wijze in den boycot, waar Boeren en Kaapsche Afrikaanders weigeren Britsche goederen te koopen en om Hollandsche vragen.

De Boeren leeren begrijpen, dat in handhaving van hun Hollandsch karakter de waarborg ligt voor het behoud hunner individualiteit.

En zoo moet het zijn. Wil de Afrikaander natie een zelfstandig karakter dragen, dan is het in de eerste plaats noodzakelijk, dat zij van de Britsche verschille, toenadering tot de Hollandsche zoeke. Hoe voortreffelijk het Britsche volkskarakter ook zijn moge, zoo is het — afgescheiden van alle motieven van haat of rancune — toch niet wenschelijk, dat het zich aan andere naties zou opdringen, er de eigenaardigheden van zou uitwisschen. Aanvaarding van de Engelsche elementen is gevaarlijk, leidt tot verengelsching, tot verzwakking der volksoriginaliteit. Aanvaarding der Hollandsche echter versterkt die.

Het Hollandsche element in Z.-Afrika voor den dreigenden ondergang te behoeden is den Afrikaanders een plicht. Aan ons hun daarbij behulpzaam te zijn.

De bevolking van Z.-Afrika zal echter niet uitsluitend, zelfs niet in hoofdzaak, blijven bestaan uit afstammelingen van Hollanders en Boeren. De vreemde influx mag — zelfs indien het kon — niet worden geweerd. Engelschen, Duitschers, Joden, stroomen het land binnen en ook zij zullen hun invloed op de vorming der Afrikaander natie doen gelden. Reeds thans beginnen zij in aantal de Hollandsche Afrikaanders te overvleugelen.

Wat zal hiervan het gevolg zijn?

Zullen de Engelschen, talrijker, economisch en politiek sterker, bijgestaan door alle hulpmiddelen, welke een niet-scrupuleuse en machtige regeering maar al te gaarne aanwendt, er niet spoedig in slagen zich de andere elementen, zoowel de oorspronkelijk Hollandsche als de later toegevloeide internationale te assimileeren? (Wel ontkent de Britsche regeering iederen toeleg tot assimilatie, maar welke waarde is daaraan te hechten? bewijst haar houding in zake het onderwijs niet het tegendeel?)

Alles, zou men meenen, is den Britten gunstig. Zelfs de mode is met hen. Gaarne gelijkt men op den Engelschman.

Niet al te gauw echter moet worden geloofd, wat op het eerste gezicht waarschijnlijk voorkomt. Hoe het Afrikaansche volkeren-vraagstuk zich historisch zal ontwikkelen, vermag niemand te voorspellen. De Britten hebben de macht en het getal,

doch de Afrikaanders hun geschiedenis en hun vrouwen. Een volk, dat zijn nationaliteit voelt, dat zichzelf wil zijn, blijft behouden. En de Afrikaanders willen zichzelf zijn, gelooven wij, hebben het besef hunner nationaliteit. Is dit werkelijk zoo, dan zal, hoe geweldig zij ook moge zijn, de kracht waarmede de Engelschen op Zuid-Afrika en de vorming zijner natie inwerken, toch niet toereikend wezen om ingrijpend verandering te brengen in het wezen daarvan.

De Boeren zullen de kern vormen van het volk der toekomst.

Maar onder één voorwaarde toch. En die is, dat zij er zorg voor dragen die kern hard te houden, een vastaaneengesloten, stevige massa; dat zij eensgezind blijven, trouw aan elkander, aan hun afkomst, godsdienst en taal. Want doen zij dit niet, laten zij zich gaan, geven zij toe aan de verleiding om als Engelschen te doen, hun nieuwe heerschers naar de oogen te zien, om gemakkelijk te grijpen economisch voordeel te behalen, dan zal verwording binnensluipen, zal de kern zacht worden, week, de macht verliezen tot nieuwe vorming, ten slotte worden opgelost in de vreemde elementen.

Mocht het Afrikaander volk in den loop zijner ontwikkeling meer naar den Hollandschen dan naar den Britschen volksaard overhellen, dan zou die omstandigheid aan Engeland nog geen zorg behoeven te baren. Oogenschijnlijk wel. En zoolang Z.-Afrika als een wingewest wordt beschouwd, zal dat ook werkelijk het geval blijven. Maar wanneer het, gefedereerd, geheel zelfbesturend, feitelijk onafhankelijk, deel uitmaakt van een statenbond, zooals velen in Engeland (onder wie CHAMBERLAIN zelf) zich dien droomen, dan bestaat er geen reden meer daarvoor beducht te zijn. Integendeel. Dan zal het in het belang zijn van dien bond, niet dat de elementen waaruit hij bestaat, een kleur zouden bezitten naar den zin van den voornaamsten participant, maar dat elk dezer deelen zich zoo krachtig en deugdelijk mogelijk ontwikkele. En die kracht en die deugdelijkheid kunnen enkel worden bereikt, wanneer het thans ontkiemende volk in de gelegenheid wordt gesteld naar zijn aard vrijelijk op te groeien.

VI.

Onafhankelijkheid. — Zelfbestuur. — Federatie.

Onafhankelijkheid is het hoogste goed voor een volk. Het is het bewijsteeken van zijn waarde, de waarborg voor zijn vrije ontwikkeling naar zijn natuurlijken aanleg, gaven en idealen. De Boeren hebben wèl gedaan er tot het uiterste toe voor te vechten.

Het verlies hunner onafhankelijkheid noemen wij dan ook voor hen een groote ramp. Maar nu de slag gevallen is, en voor hen — dus ook voor ons — niet anders overblijft dan het aanvaarden van het *fait accompli*, past het verder over die onafhankelijkheid te zwijgen; al dwingt de plicht ons te zoeken naar het middel, hoe, binnen de grenzen van het Britsche staatsverband blijvende, aan het verlies van die onafhankelijkheid het best kan worden te gemoet gekomen.

Bij de capitulatie van Vereeniging hebben de vertegenwoordigers van Transvaal en Vrijstaat zich het recht op zelfbestuur bedongen. Zoodra de omstandigheden het toelaten is Engeland verplicht zijn nieuwen koloniën zelfbestuur te verleenen. Zoodra de binnenlandsche toestand genoegzaam geregeld is — wel te verstaan en er voor Engeland geen gevaar bestaat, dat van de verleende vrijheid misbruik zal worden gemaakt om de nieuw aangehechte gewesten wederom van het rijk los te rijten. Dat Engeland zijn gelofte zal gestand doen behoeft niet te worden betwijfeld; het ligt trouwens in zijn politieke lijn zijn koloniën, zoodra zij daartoe rijp blijken te zijn, in het genot van zelfbestuur te stellen. Jammer echter, dat het 't oogenblik, waarop dat zelfbestuur in de nieuwe koloniën staat ingevoerd te worden, tracht te verhaasten — niet door bij de Hollandsche bevolking het besef aan te kweeken, dat haar vrije ontwikkeling onder Britsche vlag evenzeer gewaarborgd is als onder de republikeinsche, maar juist door pogingen aan te wenden om die bevol-

king te verengelschen, haar taal te onderdrukken, haar in de minderheid te brengen en aan de Engelschen te assimileeren.

Hiermede handelt Engeland in strijd met de ware belangen van land en volk.

Dikwijls is, en niet enkel in Engeland, beweerd, dat de Boeren er niet bij zouden verliezen met onder Britsche vlag te komen. Wanneer hun slechts zelfbestuur werd gewaarborgd, gelijk Canada geniet, zeide men, zouden zij feitelijk onafhankelijk zijn en daarbij in de voordeelen komen te deelen, welke een groote gemeenschap als het Britsche rijk, zoowel economisch als politiek boven kleine, als de vroegere republiekjes biedt. Zij, die zoo spraken, hielden echter geen rekenschap met de mogelijkheid, de waarschijnlijkheid zelfs, dat mannen als CHAMBERLAIN en MILLNER geen vrije ontwikkeling van de Hollandsche elementen zouden dulden en deze met de hun het geschiktst voorkomende middelen scherp zouden tegengaan.

Vergelijkingen, tusschen Canada en de gewezen republieken getrokken, gaan overigens doorgaans mank. Voor Canada, dat in het begin dezer eeuw geen vrije instellingen had, beteekende het verleenen van zelfbestuur in 1836 een zeer grooten vooruitgang; terwijl Transvaal en Vrijstaat door hun onderwerping van den rang van onafhankelijke staten tot dien van zelfbesturende koloniën zijn afgedaald. Waar de rechten der Canadeezen werden verruimd, worden die der Boeren beperkt. En is aan de natuurlijke ontwikkeling der Fransche Canadeezen geenerlei hinder in den weg gelegd, ten aanzien der Hollandsche Boeren geschiedt dit wel degelijk. Dezen zullen zich naar het in Engeland vastgesteld cliché van Britsch burgerschap dienen te vervormen, willen zij de rechten, aan die burgers gewaarborgd, komen te bezitten.

Den Franschen Canadeezen hun taal te ontnemen, daaraan wordt niet gedacht. Maar het Hollandsch moet in Z.-Afrika worden uitgeroeid. Daaraan wordt voortdurend gewerkt, zij het dan ook niet langs directen weg. CHAMBERLAIN maakt er zelfs geen geheim van.

Waar het verleenen van zelfbestuur van dergelijke voorwaarden wordt afhankelijk gesteld, verliest het veel van zijn beteekenis.

Zelfbestuur is trouwens enkel dàn quasi met onafhankelijk-

heid gelijk te stellen, wanneer moederland en koloniën gelijke nationale idealen bezitten. Waar dit niet het geval is, bestaat kans op het ontstaan van moeilijkheden die, hetzij tot inkrimping van rechten, hetzij tot afval aanleiding kunnen geven. Het moederland toont bij zulk een gelegenheid dan zijn macht, en de werkelijke afhankelijkheid der kolonie komt aan het licht. Getuige de Kaapkolonie, waarvan het verzet tegen CHAMBERLAIN's Boerenpolitiek onmiddellijk vóór den oorlog door Engeland eenvoudig werd geïgnoreerd en die na een poging tot opstand en na een ruwe toepassing der krijgswet zich bij den wil van het moederland moest neerleggen.

Zelfbestuur is een uitnemende regeeringsvorm voor jonge koloniën, uit nederzetting van moederlandsche kolonisten ontstaan. Daar bestaat eenheid van karakter en gevoelens. Het volkskarakter der kolonie richt zich uit neiging en vrijen wil naar dat van het moederland. Er bestaat gemeenschap van idealen. De loyale gevoelens zijn natuurlijk en spontaan. Zelfbestuur echter, aan wingewesten — zooals wij de Kaapkolonie [1]) gerust kunnen noemen, en Transvaal en O.-R.-Kolonie feitelijk zijn — verleend, is niet anders dan een zeer milde vorm van tyrannie. Hier zijn de loyale gevoelens niet natuurlijk, dikwijls niet gemeend. De bevolking schikt zich in den toestand, omdat haar materieele belangen niet worden geschaad, misschien worden bevorderd: Meer niet. Het nationaal karakter van zulk een volk nu, ontwikkelt zich scheef en niet volkomen. Komt dat volk, tengevolge van de een of andere omstandigheid, tot het besef van dien onvolkomen toestand, begint het te voelen voor een eigen nationaal ideaal, wil de eigenlijke volksaard, de pit der natie, zich doen gelden, dan ontstaat er een botsing met de belangen — of de vooroordeelen — van het land, dat zich „moeder"-land belieft te noemen en dat op zal komen voor zijn bedreigde belangen. Het zal zelfs, mocht het noodig wezen, dwangmiddelen nemen, onvereenigbaar met het begrip van zelfbestuur.

---

[1]) De Kaapkolonie is slechts Britsche „kolonie" in naam. Voor het grootste gedeelte der bevolking (de Hollandsche) is Engeland feitelijk geen „moeder"-land. Hetzelfde kan gezegd worden ten opzichte der Fransche Canadeezen. Ook tusschen dezen en het „moeder"-land bestaat slechts een zeer geringe gevoelsband.

Een kolonie, zelfs een zelfbesturende, is niet de gelijke van het moederland, daar dit zich steeds zekere pretentie blijft toekennen, zijn eigen aard aan de kolonie voor te schrijven.

Het moederland is de meerdere van de kolonie. Waar een kolonie nu werkelijk een volksplanting is, van dat moederland uitgegaan, bestaat hiertegen geen bezwaar. Vanzelf zullen de kolonisten, geringer in getalsterkte en in prestige, door gezamenlijke herinneringen aan het moederland gebonden — en door een gevoel van piëteit, gelijk een volwassen en de wereld ingegaan kind voor het ouderlijk huis blijft koesteren — naar het moederland opzien. Wel eens baloorig en te zeer geneigd een eigen weg op te gaan, maar doorgaans bereid genoeg in den toon van het moederland te blijven — zonder zelfs dat dit dien toon zal behoeven aan te geven. Bij een bezitting echter, niet hoofdzakelijk door landverhuizers, uit het moederland afkomstig, bewoond, maar waar een geheel verschillend ras, van geheel anderen aard en zeer van het zijne afwijkende begrippen en idealen gevestigd is, zal het noodig zijn den toon aan te geven en dat wel op des te krasser en bevelender wijze als het volkskarakter van dat vreemde ras zich krachtiger en vooruitstrevender toont.

Blijft Zuid-Afrika in de verhouding van kolonie tot moederland met Engeland verbonden, dan is, zelfs van te verleenen ruim zelfbestuur weinig heil te wachten.

Iets anders is het, wanneer die verhouding zoodanig wordt gewijzigd, dat Zuid-Afrika als een bondsstaat in een gefedereerd Britsch rijk wordt opgenomen.

Van zulk een federatie is sedert lang sprake en naar gelang de groote Britsche koloniën, zooals Australië en Canada, machtiger worden, neemt de kans op een tot stand komen daarvan toe.

Mocht de vorming van zulk een federatie — waarvoor o.a. door Chamberlain geijverd wordt — gelukken, dan zou de quaestie voor Z.-Afrika een geheel ander aanzien krijgen. Bij een federatie toch zijn alle gefedereerde staten gelijkgerechtigd. Wel is het mogelijk, dat een er van om zijn grootte, of om andere redenen zekere hegemonie voere (overeenkomstig die van Pruisen over de andere Duitsche bondsstaten b.v.), maar in geen geval mag de zoo hinderlijke, de verhouding tusschen

moederland en koloniën beheerschende pretentie blijven bestaan, dat het model, door het moederland aangegeven, door de kolonie zou worden gevolgd.

Als een schoon voorbeeld eener federatie is Zwitserland te noemen: hier heeft Genève of Bern dezelfde rechten als Unterwalden of Zug, en al moge een groot kanton als Bern in de gemeenschap ook meer te beteekenen hebben dan een klein als Zug, toch zal het nimmer de pretentie vertoonen zijn karakter of zijn taal aan kleinere te willen opdringen. Zelfs doet zich het geval voor, dat een enkel kanton, zooals Tessino, van totaal verschillenden aard en ras als de twee hoofdgroepen, zijn karakter en zijn taal tusschen de 22 andere onaangetast bewaart, zonder dat de medebondgenooten het in hun hoofd krijgen, pogingen aan te wenden, het zich te assimileeren.

Gesteld nu er werd een Britsch bondgenootschap opgericht, waarin ook Zuid-Afrika (zelf eerst een bondgenootschap geworden) werd opgenomen, dan zou het Engeland geen onrust behoeven te baren, wanneer in dien bondsstaat een bevolking woonde, in allerlei opzichten van het algemeen Britsche type verschillend, een andere taal sprekend en is het daarom ook geheel onnoodig, dat men zich zulk een moeite geeft om dien aard te veranderen en die taal te doen verdwijnen.

Deelgenootschap in een federatie is zoo goed als geheel met onafhankelijkheid gelijk te stellen. Geheel, wanneer de opneming in- of het zich aansluiten bij de federatie voortvloeit uit het algemeen besef van de gelijkheid van zekere aanzienlijke belangen en hooge idealen. Veel minder is dit daarentegen het geval, wanneer dwang noodig geweest is om den bondsstaat als het ware het staatsverband binnen te sleepen; dan is de federale vorm te dezen opzichte niet zuiver en is de half onwillige bondsstaat feitelijk als een bezitting der overige te beschouwen. In zulk een verhouding staat b.v. Elzas-Lotharingen tot de Duitsche bondsstaten.

Welke de idealen en de belangen zijn, waarvan de gemeenschap een federatie van alle Britsche landen mogelijk zou maken, heeft Engeland, welks regeering en parlement nog steeds de leiding heeft der zaken, aan het geheele Britsche rijk gemeen, te beslissen.

Nu kunnen wij ons twee mogelijkheden voorstellen:

1°. Dat als voorwaarde van federatie wordt gesteld, erkenning van de engere Britsche nationale idealen, naar den zin der jingoes, idealen, welke zijn gegrond op echt Engelschen trots, roemzucht en grootspraak, op het domweg verachten van wat niet-Britsch is, op een zucht om van het Engelsch de eenige spreektaal binnen het Rijk, misschien van de wereld, te maken.

2°. of dat enkel gemeenschap van zakelijke belangen als voorwaarde wordt aangenomen, zucht naar een coöperatief optreden voor handels- en defensie-doeleinden en verder gemeenschap van algemeen menschelijke idealen, humaniteit, beschaving en recht — terwijl aan het eigenlijk nationale of bondgenootschappelijke ideaal tijd en gelegenheid wordt gelaten zich naar de omstandigheden nieuw te vormen.

In het eerste geval is er alle kans op, dat de federatie, ten opzichte van Z.-Afrika ten minste, op een mislukking zou uitloopen.

Werd het federale begrip volgens het tweede beginsel toegepast, dan zou er geen sprake meer van kunnen zijn, dat Engeland aan Z.-Afrika iets opdrong, dan zou het uit den aard der zaak gedaan zijn met het tegenwerken der Hollandsche taal, en aan zijn volk de volle vrijheid worden gelaten zich te ontwikkelen, gelijk het dat het best dunkt.

Of de vorming van een zuiver federatief Britsch rijk niet tot de illusies behoort? Rechtuit gesproken is de waarschijnlijkheid hiervan groot. Den algemeenen noemer te vinden der gezamenlijke belangen, waaronder de deelen van het Britsche rijk als breuk te brengen zouden zijn, is een zeer zware, misschien hopelooze taak. En mochten de Britsche staatslieden er in slagen hem te vinden, dan nog is het waarschijnlijk, dat de onderlinge band, tusschen de koloniën te vlechten, te slap zal zijn, om aan den geringsten schok weerstand te bieden. Met andere woorden: dat de gefedereerde koloniën bij de eerste de beste moeilijkheid zich zullen afscheuren om een eigen onafhankelijk bestaan te beginnen.

Zuid-Afrika hebbe geduld.

VII.

Doen en Laten.

Na den driejarigen strijd, dien Nederland in gedachten medestreed, is een tijdperk van reactie ingetreden. Zij, die er een actief deel in hebben genomen, zijn vermoeid naar lichaam en geest; bij anderen, wier belangstelling het slechts is geweest die gedurende zoo langen tijd en in zoo hooge mate gespannen werd gehouden, is eveneens afmatting te bespeuren. Men heeft er genoeg van, lijkt het wel.

En dit nu vinden sommigen goed.

Niets toch zou op het oogenblik verderflijker zijn dan een voortgezette politieke agitatie, 't zij in Afrika, 't zij in Europa. Afrika, zeggen zij met recht, heeft in de eerste plaats rust noodig en al wat zou kunnen bijdragen om die rust te storen, om Engelschen en Afrikaanders te prikkelen en tegen elkaar op te jagen, dient te worden vermeden.

Het allerbest zou het dan ook naar hun meening zijn algeheel over Zuid Afrika te zwijgen — de zaken aan haar beloop over te laten in het vertrouwen, dat de Afrikaanders, krachtig als zij zijn, hun eigen heil wel zullen weten te bewerken. Aldus luidt hun oordeel.

Maar er zijn redenen, welke het onmogelijk maken zich naar dat oordeel te gedragen. Redenen van het allergrootste gewicht.

Nederland's en Zuid-Afrika's groote en gezamenlijke belangen vorderen voortdurende waakzaamheid, eischen een onafgebroken krachtig handelen.

Is de belangstelling der Nederlanders, na de doorgemaakte overspanning — misschien op verklaarbare wijze — ingedommeld, welnu dan moet zij worden wakker geschud.

Want dommelen *wij* — er zijn vijanden die waken, en van de verslapping van onze aandacht zullen zij gebruik maken om

hun doel te bevorderen, tot schade van ons en onze stamverwanten.

Een doorloopende, altoos krachtig volgehouden actie van Nederland ten opzichte van Zuid-Afrika is daarom noodzakelijk. Moge al bij het kiezen der middelen van actie het betrachten van omzichtigheid plicht wezen, verzwakken mag die actie nooit. Zijn die middelen op het oogenblik beperkt, reden te meer behoort dit te zijn, om de ons ter beschikking staande niet te veronachtzamen, er al onze kracht op te vereenigen. Zijn wij genoodzaakt omwegen te gebruiken om tot het niet langs directen weg te bereiken doel te geraken, dan moeten die omwegen toch met even krachtigen stap betreden worden als wanneer wij recht op het doel toeschreden.

Wil Nederland zich nu van zijn plicht kwijten, uitrichten wat het in de gegeven omstandigheden uitrichten kan, dan behoort het er in de eerste plaats naar te trachten zich een juiste voorstelling te vormen van den aard zijner belangen, van zijn plichten en van de verhouding, waarin het tot Zuid-Afrika staat.

Zorgvuldig behoort het na te gaan en te overwegen wat het kan *doen* — en moet — om die belangen te bevorderen en die plichten na te komen, en wat het heeft te *laten* om niet aan die plichten te kort te komen of aan die belangen te schaden.

Onmisbare voorwaarden zijn dit voor iedere actie.

Begin is dit tevens te noemen van een *doen*.

Begin van het *laten* is daarentegen, dat wij ons zouden doordringen van de noodzakelijkheid om bij alles wat met die actie in betrekking staat zonder hartstocht te werk te gaan en dat daarbij geheel moet worden gebleven binnen de perken, door het besef van groote verantwoordelijkheid tegenover de eigen toekomst en die van Afrika gesteld.

Wil een *doen* mogelijk zijn, dan moet eerst een weg zijn gebaand door het *laten*. En zoo is het onze allereerste plicht de gevoelens van afkeer, die wij tegen Engeland koesteren aan banden te leggen; onze ergernis, hoe gerechtvaardigd ook, te smoren, ons te weerhouden bevrediging te zoeken voor onzen

rechtvaardigheidszin, of onze gekrenkte ijdelheid in gescheld of in opruiende taal, 't zij gesproken, 't zij gedrukt. Geveinsd behoeft er niet te worden: gevraagd wordt enkel zelfbeheersching en dat is uiting van mannelijke kracht. Wat het verleden betreft past het te zwijgen; op het oogenblik heeft oprakeling van grieven, van door Engeland gepleegde misdaden geen nut. Aan de historieschrijvers blijve het om ze op te teekenen, zonder verschooning, zonder er één te vergeten. Maar *wij* doen beter er niet over te spreken.

En in dit ons *laten* moeten wij ons even beslist toonen als in ons *doen*. Hebben wij ons eenmaal voorgenomen Engeland niet te prikkelen, dan moeten wij dat ook volkomen nalaten. Mokken doen lafaards en zwakken. Wij kunnen en durven Engeland niet met steenen gooien, laten wij er ook niet met proppen papier naar smijten.

Niet uit lamheid en lafheid *laten* wij, maar omdat wij genoegzame kracht bezitten om onzen hartstocht in te toomen, en ons gevoel de juiste plaats aan te wijzen, onze daden, gelijk ons verstand het voorzegt, te richten.

En zoo moet het ons ernst wezen met het voornemen niet de hand te steken tusschen Brit en Boer. De gedachte, de lust, om den een tegen den ander op te hitsen, moet uit ons brein en gemoed gebannen worden. De onafhankelijkheids- en rechtsquaestie moeten wij volgens menschelijke begrippen als voorloopig ter zijde gesteld beschouwen. Laten wij niet trachten ze te heropenen.

Zelfs zóo ver behooren wij te gaan, er ons van te onthouden de Boeren aan te sporen direct of indirect te trachten naar herwinning dier onafhankelijkheid langs constitutioneelen weg.

Ons geheele toekomstig optreden in Z.-Afrika, in groote of kleine dingen, 't zij het handel, taal, onderwijs of wat ook betreffe, moet dan ook in overeenstemming worden gebracht met den thans aldaar bestaanden regeeringsvorm. Handelen wij anders dan handelen wij ook in oproerigen geest; en zal Engeland ons, hoe boud wij ons ook mogen voordoen, tegen den grond slaan en Z.-Afrika voor ons sluiten; terwijl wij dan tevens de kans loopen de zaak onzer stamverwanten te bederven, hun

sympathie te verliezen en door hen, wegens onze bemoeizucht, te worden gedesavoueerd.

Blijven wij daarentegen naar den geest en naar de letter binnen de perken van de door de Britten zelven gestelde wet, dan zullen wij, rakelings onder Engelands neus, kunnen doen wat ons eigen belang en dat van Z.-Afrika vordert.

Wat nu kunnen wij *doen?*

Dit in de eerste plaats: De wettige, van de Boeren zelf uitgaande actie, om hun Hollandsch karakter te bewaren, onafhankelijk van ieder politiek bijoogmerk, steunen.

Dat zulk een actie in het belang der Boeren, ook in ons eigen belang is, werd vroeger reeds aangetoond. Onze belangen zijn gemeenschappelijk en grootendeels parallel.

Die actie kan zich op verschillende wijze doen gelden.

In de eerste plaats door aan de behoefte aan Hollandsch onderwijs, die in Z.-Afrika zoo zeer zich doet gevoelen, te voldoen, door de Hollandsche taal levend te helpen houden, door het handelsverkeer te bevorderen en door de emigratie van goede Hollandsche elementen in de hand te werken.

Handel, taal, emigratie: Ziedaar de voornaamste vreedzame wapens, de werktuigen, waarmede wij de plaats, die ons eerlijk in Z.-Afrika toekomt, hopen terug te winnen.

Tusschen beide, handelsuitbreiding en taalbehoud, heeft een wederkeerige werking plaats. Zij werken elkander in de hand. Handel is voor ons mogelijk, wanneer de taal behouden blijft, en omgekeerd zal de handel er toe medewerken de taal te doen leven, wanneer hij in Hollandsche handen blijft. Emigratie werkt gunstig in beide richtingen, behoud der taal, uitbreiding van den handel.

En zoo moeten alle drie, handel, onderwijs, emigratie, uit Nederland steun en voedsel ontvangen.

En hiernevens roept onze plicht ons te arbeiden, om den nood, door den oorlog ontstaan, te lenigen. Uit den aard der zaak blijven hier motieven van eigenbelang buitengesloten. Hulp moet worden verleend en geld daarvoor afgestaan, niet om als kapitaal te beleggen, dat rente in den vorm van dankbaarheid zal komen af te werpen, maar omdat een schuld ons

drukt jegens de Afrikaanders, wier lot ons zoo lang onverschillig heeft gelaten en die, met hun lijden en strijden, voor onzen gemeenschappelijken Nederlandschen stam nieuwe glorie hebben gekocht, hem zelfbewustzijn, en verjonging hebben gebracht, hem het uitzicht op een onbegrensde toekomst hebben geopend. Om die reden moet worden gegeven, om die reden, en omdat hun smart ook ons pijn doet. Nergens anders om. Berekening blijve *hier* buiten spel.

Onder hen nu, die *doen* willen, zijn niet enkel diegenen te begrijpen, die uitgaan om de handen uit de mouwen te steken, maar ook zij, die thuis blijven en met hun woorden, met hun invloed, met hun geld werkzaam wenschen te zijn. De eenen zijn al even onmisbaar als de anderen. Slechts betrekkelijk weinigen zullen in het vuur gaan; hun slagen hangt echter grootendeels af van den steun, door hen, die in het vaderland blijven of geen direct aandeel in den strijd nemen, verleend, moreele en materieele steun, terwijl omgekeerd, het vaderland enkel voordeel uit het streven van hen, die uitgaan, zal behalen, wanneer de band met hen sterk blijft. Wil die steun doeltreffend zijn, zoo moet hij zijn reden vinden in een diepgaande overtuiging en met kennis van zaken worden verleend.

Plicht is het daarom voor hen, die *doen* willen, zonder zich persoonlijk in den strijd te wagen, niet enkel te werken met hun beurs, maar ook met hun verstand, zich rekenschap te geven, naar gelang der beschikbare middelen, van de toestanden en gebeurtenissen, zich een zoo juist mogelijk oordeel te vormen omtrent de behoeften.

De taak der pers is hen daarbij behulpzaam te zijn: m. a. w. zorgen, dat het publiek wete, wat er in Z.-Afrika gebeurt, hoe de toestanden er zijn, hoe men er denkt.

Te onderwijzen aan onze kinderen, hoe het Afrikaander volk heeft geleden, hoe het zich heeft ontwikkeld, hoe het heeft gestreden, is de taak van het Nederlandsch onderwijs. Ook om dien kinderen de geschiedenis te leeren van onze betrekkingen tot Z.-Afrika — een droevige, beschamende, maar zeer leerzame les. Een onwaardeerbare bijdrage tot de kennis van het Nederlandsche volkskarakter.

Het oog te houden op zijn werkelijke belangen, — zonder zich te laten afleiden door vrees voor Engeland of door zucht tot het drijven van „grooter-Nederlandsche" politiek; te wagen, na te hebben gewikt en onderzocht, toe te tasten, flinkweg, waar de gelegenheid schoon is, zich door de gleuven heen te dringen, waar de deur niet wijd wordt opengezet, is de taak van den Nederlandschen handel.

De zwaarste en gewichtigste taak echter rust op de schouders der vereenigingen, opgericht om als schakels te dienen tusschen de belangstellenden in Nederland en het stamverwante volk, vèr weg. Aan haar om voor te lichten, om de behoeften te onderzoeken, om de middelen te beramen, hoe in die behoeften te voorzien. Aan haar om de actie te leiden, die van hier moet uitgaan, te bepalen haar aard, de richting, die zij moet nemen, haar naar Afrika over te brengen.

Aan die vereenigingen tevens — een niet gering te achten deel van haar taak — naar onderlinge samenwerking te streven. Want slechts waar deze bestaat kan de van Nederland uitgaande actie zonder verlies aan kracht worden overgebracht. En van haar kracht kan niets worden gemist.

Aan alle goede Nederlanders nu om die vereenigingen krachtiger te maken door toevoeging van hun kracht — door het schenken van hun belangstelling en hun giften.

Aan den Nederlandschen staat, aan zijn regeering, om te *doen*, door onverschrokken zijn hand te houden boven het hoofd van hen, die uitgaan met het doel langs wettigen weg hun belangen, die tevens de belangen des lands zijn, te dienen, om de paden te helpen vinden en openen, waarlangs zij zich hebben te bewegen; om, waar hij kan, de pogingen tot uitbreiding en handhaving van het gebied der landstaal te steunen.

Aan onze mannen van beteekenis eindelijk, aan hen, wien het recht toekomt — neen op wie de plicht rust — in aangelegenheden van algemeen nationaal belang de leiding op zich te nemen van ons volk, om zich aan de spits te stellen en met hun woorden, hun voorbeeld, hun daden, te wijzen hoe de arbeid geschieden moet, van welks slagen, volgens hun eigen oordeel, Nederlands toekomst in zoo hooge mate afhangt.

VIII.

De Taalquaestie.

Meer dan op eenig ander punt in deze quaestie dient Nederland zijn aandacht te vestigen op behoud der taal en bevordering van het Hollandsch onderwijs in Z.-Afrika.

Feitelijk is de eenheid van taal de eenige band van practische beteekenis, die Afrikaanders en Nederlanders vereenigt. Er mogen sympathiën, gemeenschappelijke herinneringen bestaan, een overschot van karaktertrekken, aan beide natiën eigen, nog altijd te herkennen wezen: van geen waarde zijn die vooı de toekomst, wanneer niet de éénheid van taal behouden blijft. Hoe kan de Nederlandsche handel hopen zich in Z.-Afrika een afzetgebied te veroveren, anders dan op grond der taalgemeenschap? En waarom biedt Zuid-Afrika een gunstiger terrein voor onze emigranten dan b.v. Canada of N.-Zeeland, zoo niet vanwege de taalgemeenschap?

Waar Nederland in Zuid-Afrika zulke groote belangen heeft, moet het ook voor die belangen opkomen — en wel des te krachtiger naarmate zij meer worden bedreigd. Maar de bezwaren zijn groot.

De Engelsche jingoes toch, de machthebbenden van het oogenblik, hebben het juist op die taalgemeenschap voorzien. De Nederlanders beschouwen zij als een schadelijk element, dat gevaar oplevert voor de rust, voor het *statu quo*, voor de handhaving van het Britsche oppergezag. En daarom willen zij de gemeenschap tusschen Nederlanders en Afrikaanders, de taalgemeenschap, met machtsmiddelen of langs lijdelijken weg verbreken. Het Hollandsch is in hun oog de taal van het oproer. Het moet worden uitgeroeid, doodgedrukt. Daarop waren de bepalingen van het verdrag van Vereeniging gericht, daarnaar streeft MILNER's politiek. Zelfs hebben die jingoes — bij wijze van suggestie — met hooghartige koelbloedigheid verkondigd,

dat het Hollandsch niet de landstaal der Boeren was, dezen er zelfs geen bezaten, enkel een dialect spraken „the Taal" zonder literatuur of grammatica, en dat de Nederlanders „the Hollanders" aan de Afrikaanders hun eigen taal, een vreemde dus, poogden op te dringen [1]). Geen van beiden hadden een toekomst.

Een dwaasheid. Het Hollandsch blijft, zoolang de Statenbijbel door de Afrikaanders als het Boek der Boeken wordt geëerd, ook de taal van hun volk. Geen orakeltaal van een CHAMBERLAIN of van *Times*-redacteuren kan daar iets aan veranderen. En of het zich in den loop der tijden tot een eigenaardig Afrikaansch idioom zal wijzigen dan wel de eenheid met het in Nederland gesprokene zal worden gehandhaafd, past het hun allerminst te voorspellen. De Engelschen zijn in hun onwetendheid al zeer slecht tot het beoordeelen van vreemde taalquaesties bevoegd.

Vijandig staan de Engelsche bewindslieden tegen het Hollandsch als zoodanig, maar bovendien bestaat bij hen nog een andere reden om te trachten den Afrikaanders hun taal te ontnemen.

Er bestaat namelijk bij hen een streven om van het Engelsch de eenige taal te maken van het Britsche Rijk — voor de blanken wel te verstaan. Den Malteezen moest het Engelsch destijds worden opgedrongen, en dat de Canadeezen zich aan het Fransch houden wordt door zekere Britten met leede oogen gezien. Gaarne zouden zij hen dwingen en de eenige reden waarom zij het niet doen is dat zij het niet durven. [2])

Wat hun op Malta — door Italië's invloed — is mislukt, wat zij in Canada niet aandurven, willen de imperialisten van CHAMBERLAIN's richting in Z.-Afrika beproeven. In de nieuwe koloniën voelen zij zich volslagen meester. Geen gunstiger terrein laat zich uit hun standpunt denken. En voor het

---

[1]) Eigenaardig is, dat waar van Engelsche ambtenaren in Indië of andere bezittingen kennis der landstaal wel degelijk wordt geëischt, dit in Zuid-Afrika niet het geval is. Zelfs in de Kaapkolonie is bij het examen voor de *Civil Service* kennis van het Hollandsch of Afrikaansch niet verplichtend.

[2]) Toen de prins van Wales Canada in 1901 bezocht, weigerde hij halsstarrig de Fransche Canadeezen in hun taal toe te spreken. Deze houding, hem waarschijnlijk door CHAMBERLAIN ingeblazen, zette veel kwaad bloed.

welslagen meenen zij te kunnen rekenen op twee omstandigheden: de onbeperktheid van hun gezag en de welbekende neiging bij vele Afrikaanders om zich als Engelschen voor te doen en Engelsch te spreken.

Erkend moet worden, dat de vijanden der landstaal dank zij de eerste omstandigheid sterk staan, en dat zij daarvan weten gebruik te maken. Het Engelsche onderwijs wordt in de nieuwe koloniën bevorderd met alle middelen, welke een ruime beurs en een knap organisatie-vermogen bieden. Het Hollandsche schoolwezen is weggevaagd, de staatsscholen te Pretoria zijn van Hollandsch Engelsch geworden, pogingen om een Hollandsche inrichting van hooger onderwijs te openen worden met machtsmiddelen tegengewerkt, het land wordt overstroomd met Engelsch onderwijspersoneel, de kinderen der Boeren worden op allerlei wijzen naar de Engelsche scholen gelokt. Waar onderwijs in het Hollandsch op de staatsscholen facultatief is gesteld, is dat onderwijs tot slechts enkele uren beperkt en wordt het — stelselmatig? mag men wel vragen — op hoogst onvoldoende wijze verstrekt. Tot dit alles stelt hun machtspositie de vijanden van het Hollandsch in staat.

CHAMBERLAIN, de man die volgens veler en vooral volgens eigen meening het lot van Z.-Afrika in zijn hand houdt, heeft te kennen gegeven, dat Z.-Afrika slechts één taal mocht hebben, het Engelsch — en naar dat doel wordt door al zijn ondergeschikten, van MILNER af tot den nieuwen Engelschen schoolmeester toe, gestreefd.

In de tweede plaats rekenen de imperialisten op de onverschilligheid, de laksheid, de zotte ijdelheid van vele Afrikaanders. Hoevelen hunner toch verkiezen niet de vreemde taal, het Engelsch, boven de eigen Hollandsche of Afrikaansche? En om geen andere reden dan dat de mode het meebrengt, het in hun oor verfijnder klinkt!

Op die neiging der Afrikaanders nu rekenen hun vijanden, zij, die na hen politiek te hebben onderworpen, hun ook hun volksaard willen ontrooven, hen gelijk een waterdruppel door een waterplas willen doen opslorpen in een groote Angelsaksische gemeenschap.

Maar wie zoo denken misrekenen zich, meenen wij. Heeft

de oorlog den Afrikaanders het bewustzijn gegeven van een zelfstandig volk te zijn, zoo heeft diezelfde oorlog ook het besef bij hen doen ontwaken, dat zij een eigen taal bezitten, dat deze iets kostbaars is — als het symbool te beschouwen van die zoo hooggeschatte zelfstandigheid, en dat zij haar dienen te eeren en te behoeden. Is dat besef nog niet tot allen doorgedrongen, bij velen toch is het levend geworden. Bij tal van gezinnen, zoowel in de Kaapkolonie als de voormalige Republieken, vernemen wij, is het Engelsch dan ook uit de huiskamer gebannen, wordt het Hollandsch of Afrikaansch binnengehaald.

Langs geen van beide wegen zullen de jingoes het winnen. Een volkstaal laat zich niet met geweld uitroeien. Men denke aan het Poolsch, dat ondanks alle door de Duitschers beproefde middelen blijft leven en veld wint; of zelfs het Iersch, dat na eeuwenlang schijnbaar dood te zijn geweest, opnieuw als een taal wordt beoefend.

Het Hollandsch zal in Afrika niet sterven.

In onzen „Franschen tijd" geraakte het in Nederland in den druk; maar het wist er aan te ontkomen en het „mode-Fransch" zelfs deed het geen kwaad. Aan den Engelschen druk, aan het mode-Fransch zal het eveneens ontwassen.

Zijn levenskracht is te groot.

Het Hollandsch toch zooals het daar ginds gesproken wordt, het Afrikaansch, is de taal van het land, de taal die de landskinderen, van welke afkomst — Engelsch of Hollandsch — zij ook mogen zijn, gaarne spreken. „Het is zoo'n lekkere taal" zeggen zij. Het is de taal, die bij het land past, bij het landschap kleurt. De taal van de groote mannen en helden des lands, van Kruger, Steyn, Botha en De Wet is zij, maar ook de taal, die de kinderen onder elkaar gebruiken, die Kaffers en Maleiers verstaan en bezigen. Engelschen, in Z.-Afrika geboren „vervallen", wanneer zij samen in het veld op jacht zijn, gaarne in het Afrikaansch.

De taal wortelt diep in den vaderlandschen grond, in de harten van de landskinderen met fijne wortelvertakkingen. Moge Engeland den stengel al afsnijden — uit den wortel zal de plant weder opgroeien. Geen vreugde zal het beleven van zijn heilloos werk.

Een Afrikaansch volk moet een Afrikaansche taal hebben — geen vreemde. En zij bezitten er een, de Afrikaanders, een zeldzaam voorrecht voor een nieuw volk. Hoe gaarne zouden niet de Amerikanen een eigen taal willen bezitten, onderscheiden van het Engelsch! Zij trachten thans aan hun zucht daarnaar op peuterige wijze te voldoen door aan de spelling van sommige woorden wat te veranderen, door te zeggen, dat zij *American* spreken en niet *English!* Het Afrikaander volk echter heeft zulke middeltjes niet noodig en zal wanneer het uit zijn tegenwoordigen toestand is opgestaan, en voor de wereld zal verschijnen — al dan niet onder Britsche vlag — als een zelfstandige natie, een taal hebben kant en klaar, zijn eigen: het Afrikaansch Hollandsch.

Hoeveel vertrouwen ook in de levensvatbaarheid van het Afrikaansch Hollandsch moge worden gesteld, zoo is het toch dringend noodig, dat de pogingen, door de Afrikaanders gedaan om hun landstaal voor ondergang te behoeden, van Nederland uit worden gesteund. Het is in ons belang, dat Zuid-Afrika zijn taal behoude en daartoe moeten wij medewerken.

Vooropgesteld zij hier wederom, dat dit in ieder geval zonder vijandige bedoeling tegen Engeland of het Engelsch dient te gebeuren.

Oppervlakkig beschouwd lijkt dit onmogelijk. Wie voor het Hollandsch ijvert, strijdt tegen CHAMBERLAIN, die voor het Engelsche volk staat.

Maar door van de mogelijkheden, welke zelfs CHAMBERLAIN's stelsel opent, gebruik te maken, en dan stil en degelijk te werk te gaan, met erkenning van het gezag, kan zonder in vijandelijkheden te vervallen, wel degelijk worden gehandeld en goed werk gedaan. En wordt dat werk goed en eerlijk uitgevoerd, dan zal, zoo niet CHAMBERLAIN (en waarom eigenlijk ook niet hij?) dan toch een ander Britsch staatsman, ten slotte tot het besluit moeten komen, dat de Hollandsche schoolmeester inderdaad een vriend is van wie het oprecht welzijn van het land beoogt en dat wie hem als een vijand beschouwt, zelf een vijand is van het land en het volk, waarover hij is gezet.

Engeland zal, vertrouwen wij, binnen korteren of langeren

tijd tot het besef geraken, dat een Nederlandsche actie tot handhaving der taalgemeenschap zonder eenige anti-Engelsche bijbedoeling mogelijk is. En het is van overwegend belang voor Nederland, zorg te dragen, dat dit besef zoo snel en volkomen mogelijk verkregen worde.

Van een streven om de Engelsche taal uit Z.-Afrika te verdringen, is geen sprake bij ons. Daargelaten de onmogelijkheid van zulk een streven, zou het onrechtvaardig zijn tegenover de talrijke Engelsche bevolking en daarbij ongewenscht: de Hollanders houden zelf van het Engelsch en leeren het gaarne, zonder dat iemand hen daartoe dwingt.

Dualiteit van talen is volstrekt niet onvereenigbaar met een deugdelijk staatsverband: België, Zwitserland, Canada leveren er voorbeelden van. Naast het Hollandsch zou in Afrika, waar zich daartoe de behoefte gevoelen liet, plaats zijn voor het Engelsch. Welke taal de suprematie zal bezitten — gesteld zulk een suprematie zij al noodig, in Zwitserland b.v. is daar geen quaestie van — mag veilig aan de eerlijke concurrentie en aan de geschiedenis worden overgelaten. Maar zelfs al werd het Hollandsch voorgoed Z.-Afrika's hoofdtaal — wat wij natuurlijk niet kunnen nalaten te hopen — dan nog zou die omstandigheid niet gevaarlijk behoeven te zijn voor den band die Zuid-Afrika met het Britsche Rijk verbindt. Het Engelsch zou binnen dat rijk kunnen worden gebruikt als de officieele taal voor de betrekkingen tusschen de verschillende deelen onderling, gelijk het Fransch wordt gebezigd voor de diplomatieke betrekkingen tusschen vreemde staten, terwijl iedere kolonie de taal spreekt, welke aard en natuur haar in den mond geven. Canada Fransch. Z.-Afrika Hollandsch.

Het Britsch gezag heeft van de Hollandsche taal of van onze propaganda voor deze niets te vreezen. Wel daarentegen van zijn eigen actie om die taal uit te roeien. Want zulk een actie kan aanleiding geven tot rechtmatige grieven, tot ontevredenheid, wrijving... en erger.

Wij verwachten dan ook, vroeg of laat, gelijkstelling van rechten voor Hollandsch en Engelsch over geheel Z.-Afrika. Begrepen zal worden, dat dit een levensquaestie is voor het Britsche gezag.

IX.

Onderwijs en Volksontwikkeling.

Al kunnen wij, zoolang de Britsche regeering bij haar noodlottige politiek van verengelsching en van lijdelijke tegenwerking van het Hollandsche onderwijs blijft volharden, bij verre na niet zoo doeltreffend 't Afrikaansche arbeidsveld bewerken, als wenschelijk zou wezen, toch is niet elke nuttige actie ons ontzegd.

Gewerkt moet worden om het terrein, in de gewezen republieken nog door het Hollandsche onderwijs bezet, in handen te houden, te verhinderen, dat er een duim breed van zou worden afgegeven, en het geduldig werkend — langzaam en voorzichtig, waar het noodig is — uit te breiden. Dank zij de stemming onder de Boeren heerschend, is dit mogelijk en verrassende uitkomsten worden reeds in Transvaal verkregen, waar volgens de laatste opgaven na den oorlog 117 buitenscholen zijn geopend met 3740 leerlingen. En dit nog wel waar die buitenscholen te kampen hebben met de zware concurrentie van de Engelsche staatsscholen en gesubsidieerde scholen.

Deze schoone en verrassende uitkomst is behalve aan de natuurlijke zucht der Boeren om aan de hun opgedrongen verengelsching te ontkomen, te danken aan de uitmuntende qualiteit der Hollandsche onderwijzers. De Hollandsche onderwijzers in de laatste jaren vóór den oorlog door tusschenkomst van vereenigingen naar Transvaal gezonden, mogen worden beschouwd als doorgaans te zijn geweest uitnemende krachten, lieden, die het vertrouwen der Boeren volmaakt waard waren en het ook wisten te winnen. Waren vóór den oorlog de Hollandsche beambten in Transvaal minder gezien, de onderwijzers genoten er een zeer goeden naam. Alle quaesties van nationalen naijver daargelaten, kan gerust gezegd worden, dat hun peil gemiddeld véél hooger staat dan dat der Engelsche onderwijzers (de Engelschen zelf erkennen de gebrekkigheid van hun onderwijs

en de superioriteit van den vreemde te dezen) in het algemeen en van de in allerhaast tijdens den oorlog en daarna uitgezondene in het bijzonder. De Boeren wenschen hun vroegere onderwijzers terug: de Engelsche onderwijzers voldoen hen niet, zij kennen zelfs geen Hollandsch! En de ouden van vóór den oorlog hebben zij leeren kennen als deugdzame, behulpzame, vertrouwde en godvruchtige lieden. Met de Boeren hebben die onderwijzers de verschrikkingen van den oorlog medegemaakt, met hen zijn zij tot het laatst toe op commando gebleven of hebben zij hun krijgsgevangenschap gedeeld. Zij zijn geen vreemdelingen meer voor hen.

Ongetwijfeld zou het aantal buitenscholen nog aanzienlijk kunnen worden vermeerderd. Behoefte is er echter aan onderwijzers en aan geld. De Britsche regeering subsidieert het Hollandsche onderwijs niet, en de Boeren, geruïneerd als zij zijn, kunnen zonder subsidie geen onderwijzers houden. De in Transvaal aanwezige Hollandsche onderwijzers of zij, die er krachtens de bestaande regeeringsvoorschriften mogen terugkeeren, zijn niet talrijk genoeg om in de behoefte te voorzien.

Geld dus en onderwijzers — daaraan moet Nederland de gewezen republieken in de eerste plaats helpen.

Geld kan en zal er komen, daar zal Nederland ongetwijfeld voor zorgen. Maar ten opzichte der onderwijzers openbaart zich een groote moeilijkheid. De tegenwoordige Transvaalsche regeering laat slechts zeer weinige Nederlanders aan de grens door. De recruteering van het Hollandsche onderwijzerspersoneel in Nederland is tijdelijk gesloten. [1])

Niet echter mag dit als een reden worden beschouwd om werkeloos te blijven. De Transvaalsche grens zal niet altijd gesloten blijven en een ander deel van Z.-Afrika staat intusschen voor ons open. De Kaapkolonie namelijk. Lag vroeger het zwaartepunt voor de betrekkingen tusschen Nederland en Z.-Afrika in Transvaal, het vertoont thans neiging zich naar

---

[1]) De vergadering der Synode der Vereenigde Kerken nam onlangs in verband met de door de Britsche koloniale regeering aangenomen houding inzake het onderwijs het besluit het christelijk nationaal onderwijs zooveel mogelijk te steunen. Dit belangrijke besluit opent voor het onderwijs wijde vooruitzichten.

de Kaapkolonie te verplaatsen. In de Kaapkolonie is plaats voor hen die zich aan het Hollandsche onderwijs in de gewezen republieken willen gaan wijden, zij het dan — voorloopig — niet als onderwijzers maar als leerlingen. Het lijdt toch geen twijfel of het Engelsche bestuur zal van alle onderwijzers eischen, dat zij een Engelsch diploma bezitten zouden [1]), dat zij proeven van bekwaamheid zouden afleggen in de Engelsche taal. Hollandsche onderwijzers zijn hiertoe zonder speciale opleiding niet in staat. Een *stage* in de Kaapkolonie zou een oplossing bieden. Daar kunnen zij Engelsch leeren en wat ook een hoofdzaak is, leeren Afrikaander te worden. Onderwijzers, die naar Afrika gaan, moeten zelf geen Hollanders blijven, zij moeten in het Afrikaander volk opgaan.

Met ernst moeten zij zich daarbij wijden aan de studie van het Engelsch, opdat zij, wanneer zij voor den Engelschen inspecteur mochten worden geroepen een kranig figuur zouden kunnen slaan. En dien inspecteur moeten zij laten blijken, dat, indien zij liever Hollandsch spreken dan Engelsch, het niet is uit onbekwaamheid of onwetendheid, maar omdat zij het Hollandsch mooier vinden, het de taal is, geschikt voor het land.

Wanneer de grenzen later worden opengesteld, de gewezen republieken zelfbestuur krijgen — dan zullen zij de mannen zijn, geroepen en geschikt om het Hollandsch onderwijs op de hoogte terug te brengen, waarop het — in Transvaal tenminste — vóór den oorlog stond. En hun invloed zal zich tevens ook in die gewesten kunnen doen gevoelen, waar, zooals in de Kaapkolonie het geval is, het Hollandsche onderwijs verwaarloosd wordt, maar toch de neiging is ontwaakt het te bevorderen.

Te bepalen hoe langs dezen weg — en ongetwijfeld nog langs andere — het groote doel moet worden nagestreefd, is de taak der vereenigingen. Aan hen, die het gewicht der zaak beseffen, om die vereenigingen te steunen met invloed en met geld.

Geld moet er wezen voor het uitzenden der onderwijzers, voor het subsidieeren der buitenscholen, voor het in stand

---

[1]) Bepaald is door de Transvaalsche regeering, dat aanvangende met 1906 de onderwijzers op de particuliere scholen van hetzelfde diploma moeten zijn voorzien als die op de staatsscholen.

houden van scholen voor meer uitgebreid of hooger onderwijs, tot tijd en wijle de gelijkstelling der talen worde verkregen. [1]) Want hoe belangrijk de lagere scholen ook zijn mogen, voor het hooghouden der taal is noodig, dat het als medium worde gebruikt bij het onderwijs van hen, die de intellectueele klasse der toekomstige Afrikaander-maatschappij zullen vormen.

Op andere wijze nog kan Nederland arbeiden voor de volksontwikkeling en daarmede voor het behoud van de gemeenschappelijke taal in Zuid-Afrika.

Door steun te verleenen bij het oprichten van volksbibliotheken in de voornaamste centra — desnoods het initiatief daartoe te nemen; door zorg te dragen voor de verspreiding van nieuwsbladen en tijdschriften. De Nederlandsche boekhandel zal beseffen hoezeer het in zijn belang is het reusachtige afzetterrein door Z.-Afrika geboden, te veroveren, en boeken zenden, goedkoop en goed om de harten der Afrikaanders te winnen voor Hollandsche woordkunst, hen te doen begrijpen, dat onze letterkunde ook de hunne is. Zonder groote kosten zijn, wanneer de zaak goed wordt aangevat, in Nederland ongetwijfeld boeken genoeg te vinden om de volksbibliotheken te vullen. Voor de geïllustreerde Nederlandsche tijdschriften, waarvan de qualiteit zoozeer vooruitgaat, moet toegang worden verkregen tot den familiekring der Afrikaanders.

En veel mag vooral worden verwacht van de verspreiding van Nederlandsche liederen. Waar de minder ontwikkelde Boeren de voortbrengselen onzer nieuwe Nederlandsche letterkunde niet naar waarde kunnen schatten en er redenen bestaan, waarom ook meer ontwikkelden ze liever niet in handen zullen nemen, is het lied voor een ieder verstaanbaar, kan het door een ieder op prijs worden gesteld: woorden van een lied blijven bijna even lang als de wijs in het geheugen en dikwijls zelfs in het hart gegrift.

En Nederland bezit liederen, oude en nieuwe, vroolijke en ernstige en gewijde, meer en beter dan de meerderheid van ons volk zelfs vermoedt. Kon het Nederlandsche lied op de lippen

---

[1]) Een particulier gymnasium is te Pretoria geopend.

en in de harten van de Afrikaanders worden gebracht, een groote schrede zou zijn gedaan op den weg dien wij op willen.

De Afrikaander houdt van liederen: Hollandsche kent hij echter niet, en met Engelsche *songs* moet hij zich behelpen.

Nederland moet aan Afrika liederen zenden. En wie weet, het krijgt er misschien later andere, Afrikaansche, voor terug.

Want is het Afrikaansche volk eenmaal tot het hooge peil gestegen, waartoe het krachtens zijn aanleg en dank zij zijn streven zal geraken, dan zal het voordeel voor Nederland niet enkel bestaan in grooteren afzet van de voorbrengselen zijner letterkunde en kunst, maar ook in het medegenieten van wat de groote geesten van Zuid-Afrika in de gemeenschappelijke taal zullen schrijven of dichten.

Wat nu de quaestie betreft of het zuiver Nederlandsch dan wel het Afrikaansch Hollandsch, gelijk het zich langzamerhand tot een eigenaardige taalsoort heeft gevormd — of vervormd — de landstaal behoort te wezen, daarover past het ons Hollanders niet een oordeel uit te spreken. Aan de Afrikaanders zelf behoort de keuze te worden overgelaten, en geenerlei pressie mag van deze zijde uitgaan. Het behoeft geen betoog, dat het van een zuiver Nederlandsch standpunt uit wenschelijker zou zijn, indien onze eigen taal onveranderd in Afrika werd gesproken, terwijl evenmin de oogen mogen worden gesloten voor het feit, dat Nederlandsch, als zijnde een reeds gevormde intellectueele taal, groote voordeelen biedt voor de ontwikkeling van een volk boven het nog in het stadium van dialect verkeerende Afrikaansch. Maar een onoverkomelijk bezwaar levert die omstandigheid niet op. Ook andere groote bloeiende talen zijn uit dialecten ontstaan. Het Fransch was in den oorsprong niet anders dan een „verknoeid, verhaspeld, verjammerd" Latijn. Hoofdzaak is, dat het volk liefde gevoele voor zijn taal, zij het Hollandsch, zij het Afrikaansch; dan heeft zij levensvatbaarheid.

En hoofdzaak — van ons standpunt en wij mogen ook gerust zeggen van dat der Afrikaanders — is tevens, dat het Afrikaansch niet in zulk een mate van het Hollandsch vervreemde, dat Afrikaanders en Hollanders elkaar niet meer zouden kunnen

verstaan. Waarschijnlijk dat dit gebeuren zou, is het trouwens niet, want de Statenbijbel blijft steeds de basis voor de taal der Afrikaanders en zij zullen dat Boek toch altijd dienen te blijven lezen. De Bijbel zal altijd de schakel blijven vormen tusschen ons volk en hun volk.

Maar van Nederland uit moet mede zorg worden gedragen, dat het verschil — gesteld er moet een verschil zijn — tusschen beide taalsoorten zoo gering mogelijk zij. Dit kan geschieden met volle eerbiediging van de vrije ontwikkeling der taal door eenvoudige aanbieding der factoren, waarover wij kunnen beschikken: literatuur en onderwijs.

Geven wij den Afrikaanders veel en goed Hollandsch te lezen, zorgen wij er voor, dat onze taal in Z.-Afrika veel en deugdelijk wordt onderwezen, dan zal de taal, die in staat van wording is, ook meer op Hollandsch gelijken dan wanneer wij die elementen achterhielden.

Daarmede moeten wij volstaan. Aandringen van Nederland uit in de eene of andere richting zou in beginsel verkeerd en in de praktijk schadelijk zijn.

Willen wij de Afrikaanders bij het onderwijs bijstaan, dan dient deze gedachte bij ons voor te zitten: De Afrikaander kinderen te ontwikkelen naar aard en richting van hun eigen volk. En daar die aard grootendeels Hollandsch is, is het ons vergund dat Hollandsche element krachtens dat beginsel zelf naar vermogen te versterken.

Of de Engelschen ons hierbij hinderpalen in den weg zullen leggen? Misschien. Maar wij moeten zorgen hun alle wettige reden daartoe te ontnemen.

Wij moeten er voor zorgen tegenover Engeland altijd gelijk te hebben. En dat kan, wanneer wij ons er aan gewennen alles uit een ruimer oogpunt te beschouwen dan de Engelschen het doen. Zijn wij hen niet de baas in macht, dan moeten wij het zijn in verstand en in wijsheid. Dan zullen wij het ten slotte toch winnen.

X.

Handels- en ondernemingsgeest.

Zuid-Afrika biedt door zijn geografische ligging ten opzichte van ons land volstrekt niet zulke voordeelen aan, dat het als aangewezen voor ons schijnt om er handel mede te drijven. Het ligt veraf, zoowel van moederland als van bezittingen — en sedert de opening van het Suez-kanaal geheel buiten den koers onzer schepen.

Voor den Nederlandschen handel is het niet gunstiger dan voor dien van andere Europeesche handelsstaten gelegen, en wanneer het enkel van de geografische ligging afhing of een land voor een ander handelsbeteekenis bezat, dan zou Z.-Afrika voor ons uit een handelsoogpunt van niet meer belang zijn dan b.v. Z.-Amerika.

Maar andere omstandigheden kunnen den koopman het handeldrijven met een bepaald land zoozeer vergemakkelijken, dat zelfs het gemis eener feitelijk gunstige geografische ligging er door wordt vergoed. En ten opzichte van Z.-Afrika en Nederland is dit het geval. De taal- en stamverwantschap tusschen Nederlanders en Afrikaanders maken het den Nederlandschen koopman mogelijk zich veel sneller in Z.-Afrika relatiën te scheppen en ze gemakkelijker te onderhouden dan het een vreemden kan gegeven zijn.

Begripsverwarring dient echter ook hier — het is niet altijd geschied! — te worden vermeden. Taal- en stamverwantschap maken het een natie mogelijk handel met een andere te drijven, zelfs waar haar de concurrentie anders te moeilijk zou zijn: maar daaruit volgt nog niet, dat men de zaak zou mogen omkeeren en men zich verbeelden mag, dat handel moet worden gedreven uit gevoel van stamverwantschap of sympathie. Van uit Nederland mag geen handel worden gedreven op Z.-Afrika uit vriendschap met de Afrikaan-

ders, maar alleen omdat die handel voordeel belooft. Dat uit het aanhouden van levendige handelsbetrekkingen nog andere relatiën kunnen groeien, waarnaar handelaren, die tevens goede Nederlanders en misschien gevoelsmenschen in den besten zin van het woord zijn, gaarne uitzien, is een omstandigheid, die er niet toe mag verleiden handelsmotieven met motieven van anderen aard dooreen te mengen. Handel wordt gedreven om handelsvoordeel — wie andere motieven voorwendt, is onpractisch of niet te vertrouwen, twee slechte eigenschappen in een koopman.

Dat zulks niet altoos genoegzaam werd beseft, is een der oorzaken, dat de geschiedenis van onzen handel met Z.-Afrika een lijdensgeschiedenis geweest is. Men wilde handel drijven en tevens het gevoel bevredigen, of het gevoel bevredigen en tevens handel drijven: wat de hoofdzaak was, wat de bijzaak, stond niet een ieder duidelijk voor den geest. En mannen van zaken schrikte dit af. Toen Kruger in 1882 Nederland bezocht, maakte de geestdriftige propaganda de financiers vermoedelijk schuw: zij durfden hun geld niet wagen; misschien omdat zij beseften zelven niet goed in staat te wezen te onderscheiden of zij dat nu doen zouden, omdat de geldbelegging voordeelig scheen of wel omdat de zaak der Boeren hun zoo sympathiek was. En een handelsman mag *als zoodanig* geen geld wagen dan uit motieven van winstbejag.

Thans vooral dient er op te worden gelet, niet in het oude euvel te vervallen.

Thans, nu de Britsche vlag over geheel Z.-Afrika waait, dient hij, die daar handel wenscht te drijven, zich wel te doordringen van het beginsel: voor Nederlanders is de handel met Afrikaanders mogelijk, en wel op grond der taal- en stamverwantschap, maar alleen dan, wanneer de handelaar zich uitsluitend houdt binnen de grenzen van zijn bedrijf. Hoewel het hem vergund moet zijn te zorgen voor de instandhouding van den uit zuivere handelsmotieven voor hem voordeeligen band van stamverwantschap tusschen Afrikaanders en Nederlanders en het om dezelfde reden goed is, wanneer hij medearbeidt tot het bewaren der taalgemeenschap, heeft hij er zich vooral voor te wachten buiten zijn rol van handelsman te treden of iets te doen wat naar politieke agitatie zweemt.

Drijft hij handel als een goed, bekwaam en eerlijk koopman, dan wekt hij tevens beter het nationale doel van Nederland en ook van Z.-Afrika in de hand dan wanneer hij zich met politiek bemoeit en, hinkend op twee gedachten, zijn eigen kansen op voordeel in gevaar brengt, zonder de nationale zaak daarom nog vooruit te brengen.

Niets is meer bevorderlijk voor het totstandkomen van een krachtig en Hollandsch Z.-Afrika, dan kalme, natuurlijke ontwikkeling. Niets schadelijker daarentegen, dan politiek gewroet, hoe goed ook bedoeld.

Het is een fout der Nederlanders, dat zij zoo gaarne twee vliegen in één klap slaan, gevoel en zucht naar voordeel gezamenlijk zoeken te bevredigen: maar behalve deze fout hebben nog andere hun bij het onderhouden van handelsbetrekkingen met Z.-Afrika parten gespeeld.

Om er twee te noemen: Ten eerste de groote en grove, die ons in de oogen van velen, maar vooral van de Engelschen, verachtelijk maakt — het te weinig geven en te veel eischen; en ten tweede gebrek aan durf.

Wil de Nederlandsche handel slagen, dan moet alle halfhartigheid en kleingeestigheid op zijde worden gezet; royaal en eerlijk moet worden opgetreden volgens de leuze: De beste waar zoo goedkoop mogelijk te verkoopen en niet omgekeerd, de slechtste waar zoo duur mogelijk. [1])

Daarnaar moet worden gestreefd!

Leveren wij den Afrikaander goede waar, dragen wij er zorg voor, dat het ook voor hem voordeelig en gemakkelijk is handel met ons te drijven, dan zal hij er prijs op stellen de betrek-

---

[1]) Hoezeer tegen dit beginsel gezondigd is en nog gezondigd wordt — helaas — zag men bij de tochten van Smellekamp, (1843 en volgende jaren) toen diens pogingen tot handeldrijven mislukten, omdat de goederen door hem medegebracht niet geschikt waren en te duur werden verkocht. (Zie ook Mansvelt. *De betrekkingen tusschen Nederland en Zuid-Afrika sedert de verovering van de Kaapkolonie door de Engelschen*, Utrecht, C. H. E. Breyer 1902, bl. 47, 48) en ziet men nu weder gebeuren, nu De Wet's boek, slecht uitgegeven, leelijk gedrukt, een pruluitgave, tegen ongehoord hoogen prijs in Z.-Afrika in den handel wordt gebracht, waar het aan de concurrentie van een keurig uitgevoerde, billijke Engelsche uitgave het hoofd moet bieden.

kingen aan te houden; doen wij dit niet, dan zal hij ons, ondanks alle sympathie en verwantschapsgevoel, buiten laten staan met onze dure en onbruikbare waar en zich wenden tot wie hem goed en goedkoop bedient, onafhankelijk van taal en nationaliteit.

En zijn durf en ondernemingsgeest altijd noodig, zij zijn het vooral in Z.-Afrika en thans. Met moeite, met bidden en smeeken en enkel onder tal van waarborgen, heeft het Hollandsche kapitaal zich destijds naar Z.-Afrika laten sleepen. Thans is er geen Z.-A. Republiek meer om het Hollandsche initiatief aan te moedigen — en de Britten hunnerzijds zullen het eerder tegenwerken dan bevorderen. Geen andere waarborgen zullen den ondernemer voortaan worden gegeven dan die eigen soliditeit en scherpzinnigheid scheppen. Wel is in de laatste jaren door het meer bekend worden van land en volk de mogelijkheid om kansen te berekenen grooter geworden, zoodat *te ondernemen* minder dan vroeger het geval was, gelijk staat met *te wagen* — maar de concurrentie is daarentegen veel scherper geworden.

Veel moed is dus noodig om de gelegenheid, welke zich aanbiedt, maar niet dadelijk voor de hand ligt, te gaan halen . . . en nog wat anders dan moed: durf.

Durf is de actieve eigenschap, die moed en bekwaamheid vruchtbaar maakt, een klein ietsje, geboren uit zelfvertrouwen en ambitie, de punt van het wapen — een wapen, dat, hoe deugdelijk ook, zelfs in de hand van den sterken man niets vermag, wanneer die punt ontbreekt.

Die durf nu, zegt men, ontberen wij. Schrander, goed onderlegd, eerlijk, fatsoenlijk gaan onze jongelieden de handelswereld in. Maar middelmatig blijven zij. Al hun goede eigenschappen baten niet, omdat zij datgene missen, wat Engelschen, Amerikanen en Duitschers voortstuwt, wat de eersten noemen „Go".

Is daaraan iets te veranderen?

Aan een karakterfout valt bezwaarlijk iets te veranderen en de omstandigheden, het moet worden erkend, zijn niet geschikt om weifelaars vertrouwen in te boezemen. De uitkomst van den oorlog, de catastrofe der *Z. A. S. M.*, het uit Z.-Afrika verjagen van het talrijke spoorweg- en administratief personeel, zijn

wel geschikt om te ontmoedigen, en allerminst om den al niet zeer levendigen Nederlandschen ondernemingsgeest aan te wakkeren.

Maar dat is geen reden om zich bij de pakken neer te zetten. Hoe weten wij, dat gebrek aan durf een karakterfout is en niet eenvoudig berust op gebrek aan zelfkennis? Er steken wel drie verschillende Nederlanders in één enkelen — het komt er maar op aan er den goeden uit te halen. En een ieder weet bij ondervinding hoe oneindig veel meer hij kan, wanneer het er op aankomt, dan hij ooit dacht.

Daarbij zijn de toestanden in Z.-Afrika voor ons niet zoo ongunstig als men oppervlakkig wel zou meenen. Niet alle gevolgen van den oorlog waren slecht voor de Nederlanders, en houden zij zich flink, maken zij gebruik van de hun gebleven kansen, dan zal het hun nog gegeven zijn, hetgeen hun op even ruwe als onrechtmatige wijze ontnomen werd, op eerlijke, wettige en beschaafde wijze terug te winnen.

Ongetwijfeld heeft de oorlog de sympathie tusschen Boeren en Hollanders vergroot — hetgeen er volgens het door ons voorop gestelde beginsel toe leiden moet de kansen voor den Nederlandschen handelaar te verbeteren. En van zulk een gewicht achten bevoegde lieden die omstandigheid, dat zij niet aarzelen Z.-Afrika als „economisch rijp" voor Nederland te verklaren.

Nog een andere merkwaardige en goede uitkomst heeft de oorlog gehad. Wie eenmaal de lucht van het Afrikaansche veld heeft geademd, kan er niet meer buiten, geen Hollander tenminste. Wie er éénmaal geweest is, wil er weder heen. De duizenden, ambtenaren en beambten, die bij scheepsvrachten door de Britsche regeering naar Europa werden teruggezonden, zijn in het vaderland aangekomen met het innig verlangen weder eenmaal hun werkkring in Z.-Afrika te mogen opvatten. Zij schreeuwen het uit: wie het hooren wil of niet, krijgt het te verstaan, dat zij uit het paradijs zijn verstooten. En door alle lagen van Nederlands bevolking doet zich de werking van dien kreet van verlangen gevoelen — de een sleept de ander mee.

Zou dat dan geen prikkel zijn, die durf opwekt?

Met de ontwikkeling nu van den Nederlandschen handel op Z.-Afrika hangt emigratie ten nauwste samen.

Hollanders kunnen gaan om onderwijzers te worden — maar

het aantal van dezen is noodzakelijkerwijs betrekkelijk beperkt — of om zich als ambachtslieden, als handelslieden, als doctoren, rechtsgeleerden of anderzins een bestaan te verzekeren.

Maar ieder die gaat, in welke hoedanigheid ook en welke zijn lotsverwisselingen ook mogen zijn, verbetert, enkel en alleen reeds door de omstandigheid, dat hij gaat, de kansen voor den Nederlandschen handel. Want doordat hij het Hollandsche element versterkt, vermeerdert hij de behoefte aan hetgeen Hollandsch is, helpt hij er de kennis van verspreiden. Hoe meer Hollanders er komen, hoe meer Hollandsche waren, boeken, enz. er noodig zullen zijn. En wederom: hoe gemakkelijker het zal wezen, datgene te verkrijgen, wat Hollanders behoeven, hoe meer Hollanders zullen worden aangetrokken — om op hun beurt de navraag van Hollandsche handelswaren te vergrooten, de kansen voor den Nederlandschen handel te verbeteren. [1])

Van de emigranten is voor een groot deel het aanknoopen of weder-aanknoopen en onderhouden van de handelsrelatiën tusschen Nederland en Z.-Afrika afhankelijk. En dit niet zoozeer van hen, die uitgezonden worden voor rekening van anderen, en die, aan veiligheid gewend, zich dikwijls niet gerust gevoelen, wanneer niet een andere, krachtige hand hen vasthoudt, maar van de éénlingen, die zich zelf geven, alles op het spel zetten, afhankelijk zijn van hun energie en den prikkel gevoelen, die energie op hun arbeid te concentreeren.

Mogen er vele Nederlanders gaan. Zoo niet langer in de aangename zekerheid — gelijk vroeger veelal het geval was — een goed baantje te zullen vinden, maar dan toch met het in werkelijkheid nog veel blijder gevoel van vertrouwen op eigen kracht, in de volle bewustheid van de macht van hun kapitaal — geld of bekwaamheid — met de zekerheid van weder te zullen kunnen opstaan en terugwinnen, wanneer zij mochten vallen en verliezen.

En moge over hen, die gaan, ook de scheppende geest vaardig worden, welke de immigrant in een groot nieuw werelddeel behoeft, de scheppende geest, waardoor hij zijn succes onaf-

---

[1]) Toen de *N. Z. A. S. M.* in Transvaal gevestigd werd, bestond te Pretoria geen enkele Hollandsche winkel. In 1899 waren negen tienden van de winkels Hollandsch. En de Engelsche winkels waren zelfs genoodzaakt zich van Hollandsche winkeljuffrouwen te voorzien, wilden zij hun klanten behouden.

hankelijk maakt van de omringende omstandigheden, hij er zich niet toe behoeft te beperken een parasietisch bestaan te leiden, levend op den voorspoed van door anderen gedreven industrie, maar waardoor hij gemaakt wordt, wat hij behoort te zijn: een levenbrengende, vruchtbaarmakende factor, niet enkel een landverhuizer, maar een volksplanter.

Hoezeer het ook gewenscht zij de toekomst moedig in te zien — hoezeer het ook mogelijk is dit tevens hoopvol te doen — toch wachte men er zich voor zich een overdreven denkbeeld te maken van de kansen voor den Nederlandschen handel in Z.-Afrika. Van die in de onmiddelijke toekomst tenminste.

De markt is thans overvoerd met vreemde goederen en een crisis staat voor de deur. Daarbij is het afzetgebied voor Hollandsche goederen, beperkt als het voornamelijk is tot het voor een groot deel geruïneerd Hollandsch element, thans uiteraard klein.

Toch valt er wat te doen om de handelsbetrekkingen voor te bereiden, aan te knoopen, aan te houden, ze met zorg aan te kweeken. Groeit het Afrikaander volk op gelijk wij hopen, dat het zal opgroeien, dan zal onze handel er ongetwijfeld tot schoonen wasdom komen.

De bestaande maatschappijen, handelsvereenigingen, hypotheekbanken werken gestadig voort; rustig en stil verrichten zij haar arbeid, rijk aan opgedane ondervinding, geleid door mannen, die weten, wat op het oogenblik kan worden gedaan.

Of het thans reeds de tijd is haar aantal te vermeerderen, groote, veelomvattende ondernemingen op te richten? Nauwkeurig onderzoek van toestanden en kansen en het eigen handelsgevoel zal het hun, die bekwaam zijn ze op te richten, zeggen.

Te allen tijde staan echter de kansen open voor de éénlingen, voor hen, die ontkomen willen aan de voor hen ongunstige omstandigheden in Europa, die zich een weg willen banen, zich een toekomst bouwen, voor zichzelf en hun nageslacht, voor hen die wat zij hebben, geld, bekwaamheid van welken aard ook, durven uit te zetten en te doen gelden.

Maar begrijpen dient zulk een — vooral wie op het oogenblik kans ziet om te gaan, en gaat — dat hij zich in een strijdgewoel stort, dat hij kans heeft om een schoonen prijs te halen, maar zich ook blootgeeft aan het vuur van zeer sterke vijandelijke vestingen, ongunstige economische en politieke omstandigheden, dat hij de worsteling moet weten te doorstaan met krachtige en bekwame mededingers.

Afschrikken zal dit niet, wie sterk en dapper is; voor dezen staat ook thans de gelegenheid open; zonder gevaar en moeite geen eer en loon. Maar wie zich niet zoo sterk gevoelt, wachte en kieze zijn tijd.

Wie dan gaan moet? hoe? als wat? wanneer? Consuls kunnen raad geven — behooren het te kunnen. De vereenigingen in Nederland zullen het doen. Ook de pers verspreidt nuttige gegevens. [1]) Maar de beste raadgever is de eigen zucht om er te komen.

In een nieuw land als Z.-Afrika is voor iedereen plaats, die elasticiteit genoeg bezit om zich aan de bestaande toestanden en de omstandigheden van land en volk aan te passen. Wie als klerk uitgaat moet er niet tegen opzien zijn bestemming te vinden als metselaar of als hoogleeraar; of wie als metselaar uitgaat, om als landbouwer of als bankier te eindigen.

Stijfheid en vooroordeel zijn beletsels; vernuft en durf brengen tot het doel.

---

[1]) Wij wijzen op de brieven van den Kaapschen correspondent der *Nieuwe Courant* over dit onderwerp handelend.

XI.

De taak van den Staat.

Is, nu de Republieken haar graf hebben gevonden, de taak der Nederlandsche regeering als vertegenwoordigster van ons volk, onzen Staat, ten opzichte van onze betrekkingen met Zuid-Afrika afgeloopen?

Op het eerste gezicht zou men geneigd zijn het te zeggen. Maar zou het in werkelijkheid zoo wezen?

Wij gelooven het niet.

Dat de Nederlandsche regeering de gewijzigde toestanden in Z.-Afrika eenvoudig heeft te erkennen, ligt voor de hand. Met den ondergang der Republieken hielden alle directe betrekkingen welke de Nederlandsche Staat met een deel van Zuid-Afrika kon onderhouden, eenvoudig op. Onze regeering heeft op het oogenblik nog enkel te maken met een Britsch land, meer of minder uitgebreid zelfbestuur bezittend, met hetwelk de betrekkingen niet anders dan over Londen en met goedkeuring van de Britsche regeering kunnen worden onderhouden. De toestand is dus geheel anders dan vóór den oorlog, toen onze regeering de bevoegdheid bezat direct met de regeeringen der stamverwante Republieken over de Nederlandsche of gemeenschappelijke belangen te onderhandelen. Maar de gewijzigde omstandigheden maken daarom elk optreden nog niet onmogelijk. De actie onzer regeering dient enkel een anderen vorm, een andere richting aan te nemen. Voor de Nederlandsche regeering is het een plicht de Nederlandsche belangen te behartigen, waar die belangen zich ook mogen voordoen, onverschillig of dit moge zijn in een onafhankelijken staat of een Britsche bezitting. Nederland heeft buitengewoon gewichtige belangen in Zuid-Afrika en daarom rust op zijn regeering ook de dure plicht niet enkel haar aandacht voortdurend op dat land gevestigd te houden, maar ook zich met den grootsten ernst te wijden aan de bescherming en de bevordering van die belangen.

De Nederlandsche regeering nu kan, wanneer zij wil, zeer veel doen voor de Nederlandsche zaak in Zuid-Afrika — en in het bijzonder kan dit de minister van Buitenlandsche Zaken. Ook nu nog. Wanneer tenminste flinkweg stelling wordt gekozen, met den vasten wil Nederlands rechten te handhaven — en de oude fouten worden vermeden.

De oude fouten, die zich sedert jaren zoo dikwerf herhaald hebben, dat men ze schier aan een karaktertrek zou willen toeschrijven — zulk een nog wel, waarvoor een trotsch volk zich schamen moet: bangheid namelijk, onnoodige, redelooze bangheid.

Het wordt erkend, ook door staatslieden, mannen, die zelf de verantwoordelijkheid van het gezag hebben gedragen, dat die fout ingekankerd is en, voornamelijk bij het departement, dat onze betrekkingen met het buitenland onderhoudt, tot een waar gebrek is aangegroeid. „Het Nederlandsche ministerie van Buitenlandsche Zaken", zeide een dezer staatslieden, „wordt beheerscht door angst".

Het is schier een traditie bij dat departement geworden: de traditie van den angst. Angst voor Engeland in de eerste plaats, angst voor Duitschland, voor elk mogelijk land of landje, voor alles, wat aanleiding kan geven tot quaesties, tot onaangenaamheden — laat staan tot gevaar.

De geheele geschiedenis onzer betrekkingen met Zuid-Afrika draagt de sporen van dien angst. Van het zenden der nota van den minister HUYSSEN VAN KATTENDIJKE in 1842 [1]) af tot aan de terugroeping van den consul-generaal DOMELA NIEUWENHUIS te Pretoria in 1901 toe.

Moeilijk en gevaarlijk voorzeker is de taak van den minister van Buitenlandsche Zaken van een klein land, wanneer de belangen van dat land in conflict komen met die eener groote mogendheid, en allerminst zou men van hem een roekelooze durf, een zucht naar het *faire grand* mogen verwachten. Maar

---

[1]) Deze nota of verklaring werd den Britschen gezant aan ons hof toegezonden, in antwoord op een protest zijner regeering ten aanzien der houding der Nederlanders, die zooals SMALLEKAMP e. a. hadden getracht betrekkingen aan te knoopen met de nieuwe, in Natal gevestigde Boerenrepubliek. Deze Nederlanders werden door den Minister volkomen losgelaten — gedesavoueerd.

waar omzichtigheid gewenscht is, schept *al te* groote omzichtigheid soms gevaren, niet veel geringer dan die, welke men ontzeilen wil.

Wat hierboven gezegd is, geldt echter niet voor de houding, door onze regeering gedurende den oorlog aangenomen. Bijna zonder voorbehoud valt zij goed te keuren, en erkend dient te worden dat zij een uitzondering vormt op den jammerlijken regel.

Moge het berusten door Nederland in het buitensluiten der beide Afrikaansche republieken bij de Vredesconferentie ook bij velen afkeuring vinden; mogen ook later enkele fouten zijn begaan, de uitzending der *Gelderland* is een daad geweest, die den indruk van veel zwakheden heeft uitgewischt en ons schreden ver in de achting van de geheele wereld heeft vooruitgebracht. En de nota van Februari 1902 getuigde van moed, beleid en staatsmanswijsheid; de groote gevolgen, de heilzame werking er van zullen ongetwijfeld later in het volle licht komen en erkenning vinden. Gedurende den oorlog deed de Nederlandsche regeering zooveel als haar krachten, als haar verantwoordelijkheid voor de veiligheid van den Staat toelieten. Weinig was het misschien, maar de geruststellende zekerheid is er toch in te vinden, dat met de poovere traditie van het Buitenhof kan worden gebroken en de slechte politiek, die zoo schadelijk zou zijn voor onze Zuid-Afrikaansche belangen, kan worden vermeden.

Veel valt voor de regeering te verrichten. En het vermogen daartoe bezit zij volkomen. Er bestaat geen enkele reden, waarom zij onze belangen in Z.-Afrika niet evengoed zou kunnen behartigen als zij erkent het te kunnen doen in welke Britsche kolonie ook.

De regeering schudde haar noodeloozen, misschien verklaarbaren, maar iederen goeden Nederlander tegen de borst stuitenden angst af; zij erkenne volmondig, dat Nederland groote belangen in Afrika heeft en zij voornemens is voor die belangen met de meeste klem op te komen. Haar schroom zelf moet in Engeland achterdocht wekken. Zou een flink optreden Engeland niet meer vertrouwen geven in onze bedoelingen dan ons angstvallig tasten?

Wil der regeering het handelen echter niet onmogelijk wor-

den gemaakt, zoo dienen pers en publiek mede te werken, opdat Engeland zich geen verkeerde voorstellingen make omtrent onze plannen. Zoolang ons gepraat en ons geschrijf de meening vestigen, dat wij politieke bedoelingen in ons schild voeren, dat wij den haat der Boeren tegen het Britsch gezag willen levendig houden, dat wij willen opruien, op revanche bedacht zijn, zullen wij onzen regeerders de handen binden, zullen dezen, hoe flink zij ook mogen optreden, tegen den vasten wil van Engeland om geen revolutionnaire elementen in Z.-Afrika te gedoogen, niets kunnen uitrichten.

Is aan deze twee voorwaarden echter voldaan, dan kan onze regeering de Nederlandsche zaak in Z.-Afrika op tal van wijzen bevorderen.

Ten eerste door den Nederlandschen ondernemingsgeest, waar die zich in het buitenland moge toonen, en dus ook in Z.-Afrika, met alle haar ten dienste staande middelen te steunen. Ondernemende lieden moeten — wanneer zij het werkelijk waard zijn — bij voorkomende moeilijkheden kunnen rekenen op hulp. Thans wordt hun die, soms zelfs in gevallen, waar het niet moeilijk zou zijn ze te verleenen, eenvoudigweg onthouden.

Geklaagd wordt over het gebrek aan ondernemingsgeest bij Nederlanders. Maar is dat eigenlijk niet natuurlijk, waar een Nederlander in den vreemde, in Z.-Afrika thans vooral, zoogoed als geheel aan zijn lot wordt overgelaten? Herhaaldelijk is het gebeurd, dat zoodra een Nederlander buitenslands in moeilijkheden geraakte, zijn regeering de hand van hem aftrok, hem in den steek liet. Dat behoeft niet te gebeuren. Langs diplomatieken weg kan veel verkregen worden en met schrijven, betoogen, aandringen komt men ver. Met zwijgen en berustend toezien raakt men hoe langer hoe meer achteruit. Maar de hersenschimmige vrees, dat machtige mogendheden in ieder eenigszins beslist gesteld Nederlandsch betoog een *casus belli* zouden zien, houdt ons departement van Buitenlandsche Zaken terug van veel wat zijn plicht zou zijn te doen en het tot eer zou kunnen strekken.

Ten tweede, door te zorgen voor een behoorlijke consulaire vertegenwoordiging in Z.-Afrika. Tot dusver — sedert den oorlog tenminste — is de Nederlandsche regeering ten dezen

in hare verplichtingen te kort geschoten. De zoo vele en zoo groote belangen van Nederlanders in Transvaal zijn ter behartiging opgedragen aan een vreemdeling, en teneinde de regeering voor te lichten omtrent het consulaire vraagstuk, is naar Z.-Afrika gezonden niet een man van ondervinding, maar een met de Z.-A. toestanden — practisch tenminste — onbekend leerling-consul! Dringend is noodig, dat in de vervulling van de consulaire posten in Z.-Afrika voorzien worde op zulk een wijze, dat de zoo groote Nederlandsche belangen zullen zijn gewaarborgd. De beste consuls uit het corps moeten daar worden geplaatst, te Pretoria of Johannesburg en te Kaapstad. De beste en met zoo hooge bezoldiging, dat zij in staat worden gesteld hun bekwaamheden ten volle tot nut van hun landgenooten te doen strekken. Nergens ter wereld toch hebben onze landgenooten op het oogenblik meer steun, meer voorlichting noodig dan juist in Z.-Afrika. Op enkele duizenden guldens moet niet gezien worden, waar het zulk een groot belang geldt. De uitgaven voor dit doel besteed, zullen ruimschoots voordeel afwerpen. En de Volksvertegenwoordiging zal, daaraån behoeft niet getwijfeld te worden, die gelden grif toestaan.

Verder nog een vraag:

Is het behalve de angstvalligheid van het departement van Buitenlandsche Zaken ook niet de departementale sleur, welke de regeering belet hier ten volle haar plicht te doen? Zorg voor corps-belangen van de consuls, schroom, om iemand, buiten het corps staande, tot een hoogen consulairen post te benoemen?

Ten derde, door de studie van Afrikaansche studenten — van hen dus, die de intellectueele leiders van hun volk zullen zijn — aan onze universiteiten aan te moedigen, en wel in het bijzonder door de benoeming van een hoogleeraar in het Afrikaansch-Romeinsch recht aan een dier hoogescholen. Sedert eenige jaren is een leerstoel in dit recht ingesteld, doch nog altijd blijft hij onvervuld. Ook op de begrooting van dit jaar is er geen geld voor uitgetrokken en komt de post slechts pro memorie voor. Naar het heet, heeft die benoeming niet plaats wegens gewijzigde omstandigheden. Is dit werkelijk zoo? Geschiedt het inderdaad niet uit vrees, dat Engeland het ons zal kwalijk nemen? Want hoe kunnen de omstandigheden

wijziging brengen in de behoefte aan het bestudeeren van een recht, dat nog steeds voor Z.-Afrika geldend is, en het — al mocht Engeland ook willen trachten er een ander in te voeren — althans voorloopig, zal blijven?

Waren colleges in dat recht in Engeland geopend, waardoor een doodende concurrentie werd aangedaan, dan b.v. kon men van gewijzigde omstandigheden spreken; maar dit is niet het geval. Integendeel, nergens ter wereld kan het worden gedoceerd dan juist in Nederland.

Het Afrikaansch-Romeinsch recht is een zeer eigenaardig samenstel van Nederlandsch Romeinsch en Engelsch recht en van Afrikaansch gewoonte-recht, en tot dusver bestond het niet als een afzonderlijk beoefende wetenschap. Noch in Zuid-Afrika, noch in Engeland is iemand te vinden, in staat het te doceeren. Alleen in Nederland is dit wel het geval, aangezien door de zorgen van de *Z.-Afr. Vereeniging* een Nederlandsch jurist in staat is gesteld zich door een jarenlange studie in dat recht te bekwamen en zich voor het professoraat voor te bereiden. De geschikte persoon is er — de regeering heeft hem enkel te benoemen.

Met een leerstoel in het Afrikaansch-Romeinsch recht zou Nederland een wetenschappelijk unicum bezitten, waardoor ongetwijfeld tal van Afrikaansche studenten naar Europa voor hun studiën overgekomen, zouden worden aangetrokken.

Ten vierde kan de regeering, beseffende hoe belangrijk het is voor Nederland, voor zijn handel, zijn emigratie, dat het gebruik der Hollandsche taal in landen waar veel Hollanders of afstammelingen van Hollanders wonen, worde bestendigd, het hare er toe doen om dat gebruik aan te moedigen, hetzij direct, of waar zulks minder goed mogelijk is, indirect, door vereenigingen, welke een dergelijk doel nastreven, te steunen. In het verleenen van dergelijken steun ligt niets vijandigs tegen eenige vreemde mogendheid. Geeft de Fransche regeering geen ruime subsidies aan de *Alliance française*, en welke mogendheid neemt daar aanstoot aan? En waarom zou onze regeering de geringe subsidie aan het *Algemeen Nederlandsch Verbond* met het oog op de groote behoefte aan onderwijs in Z.-Afrika niet aanzienlijk vermeerderen?

Ten vijfde kan de regeering het particulier initiatief in handelszaken door het verleenen van subsidies bevorderen. De open vraag der al of niet wenschelijkheid van dergelijke subsidies uit een economisch oogpunt doet deze quaestie echter buiten het kader van dit geschrift vallen.

Op tal van wijzen kan Nederland als Staat, vertegenwoordigd door zijn regeering, zijn belangen in Z.-Afrika dus behartigen. Groot kan zijn rol zijn, wanneer het kalm en beraden, maar vastbesloten op zijn doel afgaat, zonder zich door vrees voor Engelands toorn te laten afleiden van hetgeen wettige actie is, en toch met volkomen eerbiediging van de rechten en belangen van dien staat. „Vrees is een slechte raadgeefster", laat die leus het pendant vormen van het alleszins aanbevelenswaardige: „Voorzichtigheid is de moeder der porseleinkast", waarnaar ons Ministerie van Buitenlandsche Zaken zich zoo gaarne richt. Maar laten Nederlands burgers, wij herhalen het, door een ingetogen, verstandig gedrag de handen hunner regeering sterken — niet door opgewondenheid en gebrek aan verstand en zelfbeheersching den argwaan eener groote mogendheid gaande maken, die er geen belang bij heeft onze actie tegen te streven, maar het zeer zeker zal doen, wanneer haar daartoe aanleiding wordt gegeven.

XII.

Samenvatting.

Nu de onafhankelijkheid der Republieken is teloor gegaan, heeft zich bij velen de overtuiging gevestigd, dat een actie van Nederland ten opzichte van Z.-Afrika niet langer eenige beteekenis kan bezitten — of, bijaldien nog gewenscht, toch practisch onuitvoerbaar zou zijn.

Ten onrechte, meenen wij.

Nederland en Z.-Afrika — was vóór den oorlog enkel Transvaal voor ons Z.-Afrika, thans is het geheele Zuiden van het werelddeel in onzen gedachtenkring opgenomen — hebben gemeenschappelijke belangen, te hoog en te zeer ingrijpend in het leven van beiden, dan dat de uitkomsten van een oorlog of politieke gedaanteverwisseling die zouden kunnen te niet doen.

Vóór den oorlog bestonden zij . . . maar zij werden schier niet opgemerkt; gedurende den oorlog drongen zij zich met geweld aan Nederlands aandacht op . . . maar nutteloos, want het kon er toen niets voor doen; en thans, nà den oorlog, zijn zij nog altijd even levend . . . doch de storm der gebeurtenissen heeft hen zóó ver over den gezichtseinder weggeslingerd, dat het voor velen is alsof zij er niet meer zijn.

Maar mogen zij al over den horizon zijn verdwenen, zoo is dit nog geen reden om te meenen, dat zij te niet zijn gegaan. Zij zijn er nog — wij *weten* dat zij er zijn. Het ligt aan ons, aan het standpunt waarop wij ons plaatsen, of die belangen waarneembaar zijn, voor ons nog belangen kunnen genoemd worden. Hooger opklimmend, onzen gezichtskring verruimend, zullen wij wederom in staat geraken hen te onderscheiden, de middelen te beramen, den arbeid in te richten, teneinde hen ten bate der onzen, zoo in Nederland als in Z.-Afrika, tot ontwikkeling te brengen.

Hooger moet het standpunt gekozen worden.
Het te helpen zoeken was het doel van deze artikelen.

Tijdens den oorlog stond Nederland in de eerste plaats de zaak van het recht voor oogen. Het zag het onrecht gebeuren, begreep het, voelde het. Naar zijn bedreigde belangen, waarvan het juist de beteekenis had leeren beseffen, zag het schier niet om.

Thans wordt dat anders.

Het vaandel van het recht, dat voorop in den strijd werd gedragen, staat thans achter de gelederen geplant, en er wordt niet langer om gevochten. Daarin wordt berust — niet omdat het onrecht vergeten is, hoewel nog niet vergeven — maar omdat het noodig is, en het vast geloof in de zaak van dat recht zelf daar de kracht toe schenkt. En nevens die kracht het besef, dat al wat wij doen of zeggen, mits het in overeenstemming is met de beginselen van dat recht, er de zaak van bevordert, er de overwiuning van nader brengt.

Blijft de zaak der onafhankelijkheid Nederland aan het hart liggen, zoo vindt het in dit beginsel de aanwijzing, hoe het zich daartegenover heeft te gedragen. Het Afrikaander volk tracht er naar een groot, krachtig en deugdzaam volk te worden. Steunt Nederland dat volk — gelijk het wenscht dat Nederland het steunen zal — om groot, krachtig en deugdzaam te worden, helpt het dat volk naar vermogen, om zich te ontwikkelen naar zijn Hollandschen aard, dan doet het niet alleen wat *a priori* goed is, maar bevordert ook de overwinning van het recht. Groeit het Afrikaander volk krachtig op en goed, dan zal het, eenmaal tot wasdom gekomen, zelf kunnen beslissen, wat het wil, wat het in overeenstemming met zijn traditie, herinneringen, belangen, zijn rechtsgevoel, zijn idealen, wenschelijk acht: òf onafhankelijk zijn òf deelgenoot worden of blijven van het Britsche rijk. Welk deelgenootschap — ook van ons standpunt niet verwerpelijk — niet anders mogelijk zal zijn, dan wanneer dat Rijk zijn staatkunde weder in overeenstemming brengt met de beginselen van het recht, waarvan het zich thans afkeert.

Enkel op die wijze diene Nederland thans de zaak van het recht.

En daarnevens diene het — altijd volgens de beginselen van datzelfde recht — zijn belangen, welke met die van Zuid-Afrika samenvallen. Zijn belangen, die medebrengen, dat Z.-Afrika Hollandsch zij en blijve. Werkt ieder Nederlander aan den opbouw van zijn vaderland, evenals ieder Afrikaander aan dien van het zijne werkt — samen arbeiden zij aan het optrekken van een gemeenschappelijken pijler, die beiden gebouwen tot steun strekt.

Nederlands toekomst toch is niet gewaarborgd, wanneer niet door innig in gemeenschap treden met Z.-Afrika de mogelijkheid eener expansie naar dat deel der wereld verzekerd is. Het Afrikaander volk zijnerzijds kan niet in volle kracht opgroeien, tenzij zijn reeds gezette kern het voedsel ontvange, noodig om het eigenaardig Hollandsche daarin voortdurend te onderhouden en aan te sterken.

Te werken, niet alleen om wat eigenaardig Hollandsch is, zoowel in Z.-Afrika als hier te lande, voor verbastering te behoeden, maar ook en in niet geringer mate om het te ontwikkelen en op te voeren tot iets zeer schoons en heerlijks, is wederzijdsche hooge plicht.

Werken, eenvoudig en goed werken door het onderwijs te bevorderen, door een gezonde emigratie aan te moedigen, door handel te drijven, zooals een goed koopman handeldrijven moet, is werken voor Nederland, voor Z.-Afrika en tevens voor het recht.

Nederlands gevoelens, Nederlands belangen brengen mede te wenschen, dat de Afrikaander natie een groote natie worde. Grootheid van het Afrikaander volk kan ook grootheid voor Nederland beteekenen. Tenminste wanneer Zuid-Afrika even Hollandsch blijft als het nog altijd is, en Nederland zich moeite geve om deelgenootschap aan die grootheid te verdienen; dat het handele en optrede, het de krachten, de gelegenheid, de vermogens welke het bezit, gebruike en doe gelden — en daarenboven nog dit: het aan Zuid-Afrika het besef geve, dat het iets beteekent, Hollandsch te zijn, en dat niet alleen op grond van het verleden, maar ook en vooral op grond van het heden en de toekomst.

En daartoe houde Nederland in de eerste plaats in het

eigen land het nationaal karaktereigen hoog. Volstaan mag niet worden met te eischen, dat de Afrikaanders de Hollandsche eigenschappen, welke hen kenmerken, zullen bewaren of aankweeken, neen *wij* moeten vóórgaan in eigen huis. Op te voeren het peil van wat Hollandsch is, zoodat achting worde afgedwongen, zoodat zij, die daarginder wellicht lust mochten gevoelen af te dwalen van den gemeenschappelijken stam, reden zouden hebben trotsch te wezen op hun stamverwantschap met ons!

Dat zal onzen invloed doen toenemen, onze krachten sterken voor de uitvoering onzer taak, ons in staat stellen den arbeid aan den gemeenschappelijken pijler naar behooren te volbrengen.

Over Z.-Afrika waait nog steeds een storm, die al wat Hollandsch is bedreigt. Wel is hij aan het luwen, doch groot nog is zijn kracht. Men moet hem laten voorbijgaan. Hem te willen keeren door er tegen in te blazen, is een dwaasheid. Wij buigen ons dan ook in de richting van den wind, maar blijven staan, waar wij wenschen te staan, om later, wanneer hij zijn dolheid zal hebben uitgevierd, onzen eigen koers te vervolgen. Het gemeenschappelijk Hollandsch element te handhaven, te sterken, waar de gelegenheid zich aanbiedt — waar het niet kan in Afrika, dan hier — daarmede moeten wij volstaan, maar daarop komt het ook aan. En laat de storm dan loeien!

Weinig, zal men wellicht zeggen, is het, wat ons te doen is overgelaten. Vaag en zwak zijn onze middelen van actie. Veel laten, weinig doen. Komt het hierop ten slotte niet neer?

Wellicht. Maar ontevredenheid wekke dit noch spot. Niet van de grootschheid onzer voorgenomen daden hangt het af, of wij goede bouwmeesters der toekomst zullen mogen genoemd worden, noch van de veelheid van het materiaal, waarover wij te beschikken hebben, maar van den ernst, het overleg, den moed, waarmede wij de daden, welke binnen ons vermogen vallen, verrichten.

Slechts weinige steenen inderdaad kunnen wij op het oogenblik aandragen — maar van de omstandigheid òf wij ze aandragen, en van de wijze waarop wij ze plaatsen hangt het slagen van den opbouw af.

Of wij, zelfs met de erkenning dat wij slechts betrekkelijk weinig kunnen, niet te optimistisch zijn — en ook zelfs het plaatsen der steenen niet zal slagen? Omdat de bezwaren zoo groot zijn, de Engelschen zoo machtig, de binnenvloeiende stroom van vreemdelingen zoo sterk, de Afrikaanders zich mogelijkerwijs onverschillig zullen toonen tegenover het gemeenschappelijk belang, verengelsching zullen verkiezen boven het blijven wat zij zijn, — omdat de eigen zwakheid eindelijk, gebrek aan durf en energie zoo groot zijn? Of al deze ongunstige omstandigheden den Hollandschen invloed niet zullen neutraliseeren, onze pogingen tot actie verijdelen? . . . .

Het antwoord hierop te geven zullen wij niet eens beproeven.

Wij weten alleen dit en wenschen niet anders te weten: dat de bezwaren ook voor de Engelschen groot zijn en dat wij die, welke ons in den weg liggen, *willen* overwinnen. Dáárin ligt ons belang, dáár onze taak.

Aan hen, die de leidslieden van ons volk moeten zijn in groote en moeilijke dingen, is het, ons den weg te wijzen!

Wij wachten op hun woorden en hun daden.

DT888 Doeff, Hendrik. 194610
D649 Nederland en Zuid-Afrika.

NAME	DATE	NAME	DATE

DT888
D449

194610

TYP. J. H. DE BUSSY, AMST.